

INTERNATIONELLA
HANDELSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Tillämplig lag för arv och testamente

Filosofie kandidatuppsats inom affärsjuridik

Författare: Elinor Möller

Handledare: Marie Linton

Framläggningsdatum 17 maj 2010

Jönköping Maj 2010

Kandidatuppsats inom affärsjuridik

Titel:	Tillämplig lag för arv och testamente
Författare:	Elinor Möller
Handledare:	Marie Linton
Datum:	2010-05-26
Ämnesord	Internationell privaträtt, arv, testamente, lagvalsregler

Sammanfattning

För att fastställa tillämplig materiell lag på ett internationellt arvsförhållande används i Sverige de nationella lagarna NDL samt IDL. NDL reglerar frågor om dödsbon efter personer som är medborgare i någon av de nordiska länderna och som har hemvist i Sverige vid dennes död. IDL reglerar internationella förhållanden rörande dödsbon och är tillämplig i de fall NDL inte är tillämplig vilket innebär alla de situationer då ett förhållande inte kan klassificeras som inomnordiskt.

Ett förslag till en ny EU-förordning som reglerar behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar i samband med arv och om inrättande av ett europeiskt arvsintyg har utarbetats av kommissionen och offentliggjordes den 14 oktober 2009. Förslaget innehåller väsentliga förändringar i jämförelse med de svenska lagvalsreglerna som utpekar tillämplig lag på internationella arv.

I NDL är anknytningen för att avgöra vilken lag som ska tillämpas personens hemvist. Huvudregeln är att lagen i det land där arvlåtaren har hemvist ska tillämpas på arvet. Tidpunkten för att avgöra personens hemvist varierar mellan de olika bestämmelserna.

I IDL är i stället anknytningen för att avgöra vilken lag som ska tillämpas på arvet personens medborgarskap. Även här varierar tidpunkten för att avgöra i vilket land personen är medborgare.

Den dag förordningen träder i kraft kommer den att till stor del stå över IDL. IDLs tillämpningsområde kommer därmed att reduceras avsevärt. NDL kommer däremot att behålla en stor del av sitt tillämpningsområde då den går före förordningen i förhållanden mellan Sverige och de nordiska icke-medlemsstaterna inklusive Danmark.

I likhet med NDL men till skillnad mot IDL tillämpar förordningen hemvistprincipen för att avgöra vilket lands materiella lag som ska tillämpas på ett internationellt arv. I stora drag använder förordningen sig av samma anknytningstidpunkt, nämligen arvlåtarens dödsfall. Vissa undantag finns dock i fråga om arvsavtal. Skillnaderna mellan NDL och förordningen är därmed inte så stora och NDL kommer i stora delar att fortsätta att tillämpas även inom det område som EU-förordningen reglerar. Skillnaderna mellan IDL och förordningen är däremot stora och IDL kommer till stor del att sluta tillämpas som svensk lagvalsreglering den dag EU-förordningen träder i kraft.

Bachelor's Thesis within business law

Title: Applicable law for succession and will

Author: Elinor Möller

Tutor: Marie Linton

Date: 2010-05-26

Subject terms: **Privat international law, succession, will, applicable law**

Abstract

Sweden applies two different private international statutes to establish which country's domestic law that is applicable in a certain situation regarding succession and will with connection to two or more states. The first private international law is the one used in relations between Sweden and the other Nordic states. The other private international law is the one used between Sweden and all other states than the Nordic ones. A proposal for a Regulation that regulate jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession has been prepared by the Commission and was published in October 2009. This regulation will, if it enters into force, modify the situation in Sweden for applicable law on a situation regarding succession and will. A comparison between Swedish private international law regarding applicable law and the rules regarding applicable law according to the Regulation is performed in this thesis.

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Kort om problemet.....	1
1.2	Syfte och avgränsning.....	2
1.3	Metod och material.....	3
2	Rättsläget idag.....	4
2.1	NDL - inomnordiska lagvalsregler	4
2.1.1	Kort om NDL.....	4
2.1.2	Hemvistprincipen	5
2.1.3	Testamente och arvsavtal.....	8
2.1.4	Partsautonomi.....	9
2.2	IDL - Utomnordiska lagvalsregler	11
2.2.1	Kort om IDL	11
2.2.2	Nationalitets-, universalitets- och territorialitetsprincipen	12
2.2.3	Testamente och arvsavtal.....	14
2.2.4	Partsautonomi.....	15
3	Förslag till EU-förordning	16
3.1	Allmänt om arvsförordningen	16
3.1.1	Bakgrund	16
3.1.2	Syftet med arvsförordningen samt dess tillämpningsområde	17
3.2	Hemvistbegreppet i artikel 16.....	18
3.2.1	Definition av begreppet hemvist i förslaget till arvsförordning	18
3.2.2	Angränsande rättspraxis.....	20
3.2.3	Avslutande kommentarer	21
4	Arvsförordningens påverkan på svenska lagvalsregler.....	23
4.1	Hur påverkas den inomnordiska regleringen av arvsförordningen?.....	23
4.1.1	Arvsförordningens tillämpningsområde i förhållande till NDL.....	23
4.1.2	Jämförelse mellan bestämmelser i arvsförordningen och NDL	25
4.1.3	Testamente och arvsavtal.....	26
4.1.4	Partsautonomi.....	28
4.1.5	Avslutande kommentarer	30
4.2	Hur påverkas den utomnordiska regleringen av arvsförordningen?.....	30
4.2.1	Arvsförordningens tillämpningsområde i förhållande till IDL	30
4.2.2	Jämförelse mellan bestämmelser i arvsförordningen och IDL.....	31
4.2.3	Testamente och arvsavtal.....	33
4.2.4	Partsautonomi.....	35

4.2.5 Avslutande kommentarer	36
5 Slutsats	37
Referenslista	39

Förkortningar

EU	Europeiska Unionen
EUF	Europeiska unionens funktionssätt
IDL	Lag (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo
IÄL	Lag (1904:26 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap
LIMF	Lag (1990:272) om vissa frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden
NDL	Lag (1935:44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m.m.
NKL	Lag (1935:45) om kvarlåtenskap efter den som hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge
NTL	Lag (1935:46) om tillsyn i vissa fall å oskiftat dödsbo efter medborgare i Danmark, Finland, Island eller Norge
NÄF	Förordning (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmyndarskap
RB	Rättegångsbalk (1942:740)

1 Inledning

1.1 Kort om problemet

Det blir allt vanligare att personer förflyttar sig över nationsgränserna. Arbete och studier är två faktorer som inverkar på i vilket land personer väljer att bosätta sig. Personer kan ha medborgarskap i ett eller flera länder medan de har hemvist i ett annat och kanske äger tillgångar i ett tredje land. Det är inte längre som förr då allt fanns samlat i ett enda land med en enda rättsordning som reglerade alla rättsförhållande.

En konsekvens av att världen blir allt mer internationaliserad genom att personer har anknytning till mer än ett land är att det blir svårt att avgöra vilket lands rättsordning som blir tillämplig på en eventuell tvist då tvisten har anknytning till mer än ett land.

Lagstiftarna i varje land utformar sina egna lagvalsregler. Lagvalsreglerna är en del av den nationella rättsordningen.¹ Med anledning av att varje land har sina egna lagvalsregler varierar dess utformning och innehåll. Lagvalsreglerna reglerar vilket lands materiella lag som ska tillämpas på ett visst rättsförhållande. Innan man kommer in på lagvalsfrågan bör man alltid först fastställa vilken domstol som är behörig att uppta tvisten till prövning. Det är den domstol där talan är väckt som har att tillämpa sina lagvalsregler för att avgöra vilket lands lag som ska tillämpas på förhållandet. Utan att först fastställa domstols behörighet kan man inte avgöra vilken lag som är tillämplig. Den lag som enligt lagvalsreglerna blir tillämplig brukar kallas *lex causae* medan domstolens egen lag betecknas som *lex fori*.²

Även inom arvs- och testamentsrätten finns lagvalsregler om tillämplig lag. De olika lagarna reglerar bland annat vem som har rätt att taga arv, vad som gäller för förskott på arv, vilken laglott varje arvinge har rätt till, rätten att taga testamente, boutredning, bodelning samt arvsskifte. De internationellt privaträttsliga reglerna används så snart ett förhållande har anknytning till mer än en stat.

Det finns två principer som används i de olika lagvalsreglerna på arvsrättens område, *hemvistprincipen* (domicilprincipen) samt *nationalitetsprincipen* (medborgarskapsprincipen). Hemvistprincipen innebär att personens hemvist är avgörande medan nationalitetsprincipen innebär att det avgörande för lagvalet är var, det vill säga i vilket land, personen är medborgare. I det följande benämns det land där personen har hemvist för hemviststaten och det land där personen är medborgare benämns medborgarstaten alternativt hemlandet.

Då länder inte tillämpar samma princip kan lagvalsreglerna peka ut olika länders materiella lagar som tillämpliga beroende på var talan väcks. Så kan vara fallet om en person har hemvist i ett land som tillämpar hemvistprincipen och samtidigt är medborgare i ett annat land som tillämpar nationalitetsprincipen. De materiella lagarna som pekas ut kan i sin tur stå i strid med varandra och därmed uppstår en materiell lagkonflikt. En person kan även vara medborgare i mer än ett land. Att en person har dubbelt medborgarskap

¹ Bogdan, Michael, Svensk internationell privat- och processrätt, 7 uppl., Norstedts Juridik, Vällingby 2008, s. 23.

² Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, s. 46.

har för Sveriges del inte orsakat några problem vad gäller att fastställa svensk behörighet samt tillämpa svensk lag för svenska medborgare.³

På privaträttens område finns lagvalsfrågan delvis reglerad på EU-nivå. Regleringen finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 593/2008 av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser som i vardagsspråk benämns Rom I-förordningen. Förordningen undantar dock i artikel 1.2.c arv och testamente från sitt tillämpningsområde. I dagsläget finns ingen lagstiftning som reglerar lagval för arv och testamente på EU-nivå.

Det har däremot länge varit tal om att arvsområdet behöver regleras på EU-nivå då rättsläget idag anses vara ett hinder mot den fria rörligheten inom EU.⁴ Kommissionen har lagt fram ett förslag till en förordning som i skrivande stund har skickats vidare till Europaparlamentet och rådet. Förslaget till Europaparlamentets och rådets förordning om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar i samband med arv och om inrättande av ett europeiskt arvsintyg som innehåller lagvalsregler offentliggjordes 14 oktober 2009 och kommer, om det träder i kraft, att minska tillämpningsområdet för de svenska lagvalsregleringarna lagen (1935:44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket m.m. och lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo. Framförallt IDLs tillämpningsområde kommer att inskränkas då förordningen står över IDL.

1.2 Syfte och avgränsning

Syftet med denna uppsats är att redogöra för de inom- och utomnordiska lagvalsregleringarna avseende arvs- och testamentsrätt där arvlåtaren eller testatorn har anknytning till Sverige samt hur förslaget till EU-förordning påverkar de svenska inom- och utomnordiska lagvalsreglerna.

EU-förordningen reglerar behörighet, lagval samt erkännande och verkställighet. Denna uppsats behandlar framförallt lagvalsfrågan men tar även i viss utsträckning upp domstols behörighet för att exemplifiera vilka olika regleringar som finns att tillgå.

Hemvistbegreppet behandlas enbart i den omfattning som krävs för att kunna besvara frågeställningarna i syftet. Begreppet i övrigt är för omfattande för att rymmas inom denna framställning. Det är enbart det internationellt privat- och processrättsliga begreppet hemvist som avses då begreppet inte behöver ha samma innebörd som till exempel inom skatterätten.

IDL och NDL behandlas i egna kapitel. Det är framförallt huvuddragen i regleringarna som behandlas. De områden som behandlas är framförallt de som har ansetts vara av störst intresse då bestämmelserna är allmänna och därmed de som i störst utsträckning borde användas i praktiken.

³ Brattström, Margareta, Singer, Anna, under medverkan av Jänterä-Jareborg, Maarit, Rätt arv. Fördelning av kvarlåtenskap, Iustus förlag, Västerås 2006, s. 187.

⁴ Handlingsplan för att på bästa sätt genomföra bestämmelserna i Amsterdamfördraget om upprättande av ett område med frihet, säkerhet och rättvisa – Text av rådet (rättsliga och inrikes frågor) den 3 december 1998 EGT C 19, 23.1.1999 samt Bergquist, Ulf, EU-förslag om internationell arvsrätt, Advokaten nr 9 2009 årgång 75, s. 36.

Även förordningen innehåller fler lagvalsbestämmelser än vad som behandlas här. Framställningen av förordningen går i linje med NDL och IDL och enbart de mest relevanta lagvalsbestämmelserna behandlas.

Ingen materiell rätt tas upp utan här berörs enbart lagvalsreglerna. Vilka effekter lagvalsreglerna har på den materiella rätten lämnas därför utanför denna framställning.

1.3 Metod och material

För att utreda hur rättsläget ser ut idag avseende tillämplig lag på internationella arv används framförallt en deskriptiv metod. Det material som används är framförallt de svenska inom- och utomnordiska lagarna NDL och IDL. För att förstå innebörden av vissa bestämmelser i regleringarna används i huvudsak förarbeten till lagarna. Doktrin beaktas i de fall som lag eller förarbeten inte ger någon ledning.

I det fall förordningen träder i kraft kommer rättsläget i Sverige att förändras. För att utreda vilka förändringar som blir aktuella används en komparativ metod för att jämföra hur rättsläget ser ut idag med hur rättsläget kommer att se ut enligt förordningen och se till vilka förändringar som uppstår. Förslaget till Europaparlamentets och rådets förordning om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar i samband med arv och om inrättande av ett europeiskt arvsintyg står i centrum för att utreda vilka förändringar som avses. Förslaget refereras i framställningen som arvsförordningen alternativt enbart förslaget. Till viss del används förberedande rättsakter för att utröna avsikten med förslaget. Någon rättspraxis på området finns inte. Rättspraxis från EU-domstolen som tolkar andra förordningar används för att definiera begreppet hemvist i arvsförordningen. Doktrin avseende den nya förordningen är knapphändig men används där den funnits att tillgå.

2 Rättsläget idag

2.1 NDL - inomnordiska lagvalsregler

2.1.1 Kort om NDL

Varje land har sina egna lagvalsregler vad gäller arvsrätten. Mellan de nordiska länderna har ingåtts ett multilateralt avtal, en konvention benämnd *den nordiska arvskonventionen*, som styr lagvalsfrågan mellan de nordiska länderna Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge.⁵ Konventionen ingicks i Köpenhamn 1934 och kommer fortsättningsvis att benämnas Köpenhamnskonventionen. I stället för att behörig domstol tillämpar sina egna lagvalsregler ska alla domstolar i Norden tillämpa den gemensamma lagvalsregleringen för att avgöra val av lag då den avlidne var medborgare i ett nordiskt land och hade hemvist i något av de övriga nordiska länderna. Konventionen är tillämplig i alla de berörda staterna. Konventionen har införlivats i svensk rätt genom en införlivandelag för att ingå i det svenska rättssystemet vilket innebär att även konventionen utgör svenska rätt. Det finns tre svenska lagar som bygger på denna konvention. De tre lagarna är:

- lagen (1935:44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m.m. (NDL),
- lagen (1935:45) om kvarlåtenskap efter den som hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge (NKL) samt
- lagen (1935:46) om tillsyn i vissa fall å oskiftat dödsbo efter medborgare i Danmark, Finland, Island eller Norge (NTL).

Framställningen fokuserar på den nordiska lagvalsregleringen NDL. Skälet bakom konventionen var att få gemensamma lagvalsregler som avgör val av lag inom successionsrätten i Norden. De nordiska lagarna skiljer sig åt i många avseenden såväl inom den legala arvsrätten och testamente som boutredningsförfarandet. Bland annat tillämpade Sverige och Finland nationalitetsprincipen när konventionen antogs medan Island, Norge och Danmark använde sig av hemvistprincipen.⁶ Enligt Sveriges uttalanden vid ingåendet av konventionen förutspådde man inte någon ändring i de nationella lagstiftningarna som skulle ändra på rättsläget.⁷ Därför slöts i stället en konvention som tillträdades av de fem nordiska länderna som reglerar vilken av dessa länders lagar som ska tillämpas vid arv, testamente och boutredning.

⁵ 1934 års Köpenhamnskonvention mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om arv, testamente och boutredning.

⁶ NJA II 1935, s. 355.

⁷ NJA II 1935, s. 355.

2.1.2 Hemvistprincipen

Den nordiska lagen NDL, som reglerar frågor om dödsbo efter personer med medborgarskap och hemvist i något av de nordiska länderna, använder sig av hemvistprincipen för att avgöra tillämplig lag. Då NDL pekar ut lagen i ett land är det den materiella lagen som avses och inte de internationellt privaträttsliga reglerna i det landet. Återförvisning till svensk lag eller vidareförvisning till utländsk rätt är inte tillåtet enligt svensk rätt. Att ett sådant förfarande, som även kallas för renvoi, inte är tillåtet har fastslagits i Högsta domstolens plenimål NJA 1939 s. 96. Om de svenska lagvalsreglerna i NDL pekar ut lagen i exempelvis Norge och Norges lagvalsregler i sin tur pekar ut svensk eller dansk lag är denna form av renvoi inte tillåten utan de svenska lagvalsreglerna ska från början peka ut den materiella rätten i det andra landet.

I 1 § 1 st. NDL stadgas att vid avgörande om en person har rätt till arv efter den avlidne ska svensk lag tillämpas. I 19 § NDL stadgas även att det är svensk domstol som ska vara behörig att upptaga en tvist om boutredning, bodelning och arvsskifte då en person hade hemvist i Sverige då han avled och på de här förfarandena tillämpa svensk lag. Bestämmelsen i 19 § NDL ska ses som en behörighetsregel där svensk domstol eller myndighet är behörig att upptaga en tvist eller utföra boutredning, bodelning eller arvsskifte.⁸ Behörig myndighet ska alltså i normalfallet tillämpa sitt eget lands lag, *lex fori*, vid arvsfrågor.

För att fastställa tillämplig lag för bodelning ska i stället för NDL en annan inomnordisk konvention tillämpas nämligen konventionen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige innehållande internationella privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmyndarskap. Konventionen benämns *den nordiska äktenskapskonventionen*.⁹ Konventionen har införlivats i svenska rätt genom förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmyndarskap. Enligt NÄF ska, då inget lagval gjorts, lagen i det land där makarna tog hemvist då de gifte sig tillämpas, 3 §, 3a § 1 st. samt 9 § NÄF. I det fall makarna flyttar till ett annat nordiskt land ska lagen i det landet i stället tillämpas förutsatt att makarna varit bosatta i landet under minst två år, 3a § 2 st. NÄF. Om makarna tidigare haft hemvist i landet eller är medborgare där gäller inte tvåårsbestämmelsen utan lagen i det landet ska tillämpas så fort paret etablerat hemvist i landet. Tillämplig lag enligt NÄF är inte överrensstämmande med tillämplig lag enligt NDL. Olika länders lagar kan därmed komma att gälla för bodelning på grund av äktenskapskillnad och arvsrätt efter den avlidne.

Vad som avses med begreppet hemvist framgår inte av NDL eller dess förarbeten och inte heller av någon av de övriga nordiska regleringarna. Med hemvist ska dock avses att personen ska vara bosatt i landet. Vistelsen i bosättningslandet ska inte vara tillfällig utan stadigvarande och för att bedöma detta får man se till varaktigheten av vistelsen samt övriga omständigheter som kan vara av betydelse.¹⁰ Enligt Jänterä-Jareborg har de nordiska länderna samma definition av begreppet hemvist.¹¹ I förarbetena till den nor-

⁸ Brattström, Singer, under medverkan av Jänterä-Jareborg, Rätt arv. Fördelning av kvarlåtenskap, s. 190.

⁹ Brattström, Singer, under medverkan av Jänterä-Jareborg, Rätt arv. Fördelning av kvarlåtenskap, s. 193.

¹⁰ Brattström, Singer, under medverkan av Jänterä-Jareborg, Rätt arv. Fördelning av kvarlåtenskap, s. 187.

¹¹ Brattström, Singer, under medverkan av Jänterä-Jareborg, Rätt arv. Fördelning av kvarlåtenskap, s. 187.

diska äktenskapskonventionen har hemvistbegreppet till viss del definierats.¹² Bosättningen i ett annat land än medborgarstaten ska vara av stadigvarande karaktär och dess varaktighet ska stå i centrum för bedömningen. Även syftet med bosättningen är en viktig faktor för att avgöra hemvist.¹³ Om personens avsikt med bosättningen är att bosätta sig i landet under en längre tid är den hittillsvarande vistelsen inte av lika stor betydelse som om personen planerar att enbart bosätta sig under en kortare period.¹⁴ Man bör även se till om syftet med bosättningen är att undvika hemlandets lagstiftning.¹⁵ Då den nordiska äktenskapskonventionen tillträtts av samma länder som tillträtt Köpenhamnkonventionen bör en analogi kunna dras mellan de båda konventionerna vad gäller begreppet hemvist då intentionerna bakom begreppet borde vara desamma.

Sverige tillämpar samma definition av hemvist i alla svenska regleringar. I 7:2 lagen (1904:26 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap finns en legaldefinition för begreppet hemvist som används som utgångspunkt för att förstå begreppet hemvist även i andra regleringar.¹⁶ IÄL gjordes om 1973 och tanken med den nya definitionen av hemvist i IÄL var att den skulle vara vägledande för hela den svenska internationella familjerätten.¹⁷ 7:2 IÄL definierar hemvistbegreppet på följande sätt:

”Den som är bosatt i viss stat anses [...] ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande”.

Definitionen i IÄL borde överrensstämma med den i den nordiska äktenskapskonventionen.¹⁸ En liknande definition finns i 19 § lagen (1990:272) om vissa frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden.

I likhet med konventionen om äktenskap m.m. betonas i IÄL att man bör se till syftet med bosättningen. Syftet ska inte utsträckas till att avse bosättning för all framtid utan mer inriktas på frågan om personens avsikt är att stanna tills vidare och om personen i dagsläget har några definitiva intentioner att lämna landet.¹⁹ Man bör även se till hur stark anknytning personen har till ett annat land, exempelvis hemlandet, för att avgöra om även en kortare vistelseperiod kan utgöra hemvist.²⁰ Har en person ansetts ha hem-

¹² Konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge d. 6. febr. 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmyndarskap m.m., NJA II 1932, s. 376-476.

¹³ NJA II 1932, s. 384.

¹⁴ NJA II 1932, s. 384-385. Se även NJA 1977 s. 706 om hemvist i 3 § lagen (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption samt NJA 1983 s. 359. Båda fallen stödjer sig på definitionen i 7:2 IÄL.

¹⁵ NJA II 1932, s. 385.

¹⁶ Brattström, Singer, under medverkan av Jänterä-Jareborg, Rätt arv. Fördelning av kvarlåtenskap, s. 187.

¹⁷ Prop. 1973:158 förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap, m.m.; given i Stockholms slott den 6 september 1973, s. 80.

¹⁸ Prop. 1973:158, s. 80.

¹⁹ Prop. 1973:158, s. 79-80.

²⁰ Prop. 1973:158, s. 81.

vist i ett visst land upphör inte hemvisten enbart av den anledning att personen överväger att lämna det land vari han har hemvist utan hemvisten upphör den dag han faktiskt lämnar landet.²¹

Slutsatsen som kan dras av det ovan anförda är att hemvistbegreppet är ett vanligt förekommande begrepp i lagstiftning men utan klar definition. Vad som avses med begreppet hemvist får avgöras genom att se till omständigheterna i varje enskilt fall. I de fall en person kan anses ha hemvist i mer än ett land på grund av dubbel bosättning får anknytningsfaktorerna vägas mot varandra för att avgöra vilken anknytning som väger tyngst.²²

För att NDL ska bli tillämplig krävs alltså att personen var medborgare *och* hade hemvist i någon av de nordiska länderna vid sin död. Var personen befann sig vid sin död är dock utan betydelse för att de nordiska regleringarna ska bli tillämpliga. Hemvistprincipen används genom hela NDL med få undantag som inte närmare behandlas här.

Lagvalsreglerna gällande boutredning, bodelning och arvsskifte använder sig av två principer för att besluta var dessa ska förrättas och vilken egendom som ska ingå i dödsboet. Den ena principen är *universalitetsprincipen* (alternativt som Karlgren benämner den ”en enhetlig behandling av dödsboet”) som innebär att det land där den avlidne hade hemvist eller var medborgare, beroende på vad kollisionsregeln stadgar, ska ensam utföra boutredning, bodelning och arvsskifte och där inkludera all egendom som finns i boet, även sådan som den avlidne hade utomlands.²³ Domstolen i det landet ska även ha rätt att upptaga arvsrättsliga tvister som uppkommer kring sådan egendom i utlandet. För att denna princip ska fungera tillfredsställande krävs att det land där tillgången finns inte befattar sig med kvarlåtenskapen utan överlåter detta till hemvist- alternativt medborgarstaten. Nackdelen med universalitetsprincipen är att det krävs samarbete mellan de berörda staterna så att inte samma egendom tas upp i två olika dödsbon efter samma person i flera olika länder.²⁴ Den andra principen är territorialitetsprincipen som behandlas i avsnitt 2.2.2.

I de nordiska lagarna använder man sig av universalitetsprincipen vid fastställande av tillämplig lag avseende förfarandet med kvarlåtenskapen från en avlidne person. All egendom som personen ägde vid sin död ska ingå i boet oavsett om egendomen finns inom eller utanför den stat där den avlidne hade sin hemvist, detta framgår av 20 § NDL. Egendomsinnehavet är inte begränsat till Norden utan egendom från alla världens länder som den avlidne ägde vid sin död ska ingå i kvarlåtenskapen. För att garantera att ingen av de övriga nordiska länderna än hemviststaten befattar sig med kvarlåtenskapen har det införts en bestämmelse i 1 § NKL som stadgar att egendom i ett annat nordiskt land än hemviststaten, i det fall Sverige inte är hemviststat, ska ingå i boet i hemviststaten.

²¹ NJA II 1937, s. 16. – Detta uttalande gjordes i förarbetena till konventionen med Schweiz om erkännande och verkställighet av domar. Uttalandet borde dock vara av vikt även för begreppet hemvist i IÄL då det är Sveriges vilja.

²² Prop. 1973:158, s. 31.

²³ Karlgren, Hjalmar, Kortfattad lärobok i internationell privaträtt, Gleerups förlag, Lund 1974, s. 141.

²⁴ Karlgren, Kortfattad lärobok i internationell privaträtt, s. 141 samt Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, s. 239.

2.1.3 Testamente och arvsavtal

När det gäller formen för testamente samt dess återkallande ska motsvarande bestämmelser i den inomnordiska regleringen IDL tillämpas då den avlidne vid sin död hade hemvist i något av de nordiska länderna och även var medborgare i någon av dem, 9 § NDL. Paragrafen hänvisar till 1:4 § i IDL som i stort motsvarar artikel 8 i Köpenhamnkonventionen som är den ursprungliga bestämmelsen som NDL härstammar ifrån. Bestämmelsen i IDL tillkom först år 1973 och härrör från en internationell Haagkonvention som rör lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden som Sverige har ratificerat.²⁵ Bestämmelsen har utvidgats genom tillkomsten av 1:4 IDL år 1973 genom att fler alternativa lagar har tillkommit. Formen för testamente ska regleras av den lag där det upprättades alternativt där testatorn var medborgare eller hade hemvist vid upprättandet eller vid sin död. Möjligheten för att få testamentet giltigt till formen är alltså stort då bestämmelsen är alternativ och det finns möjlighet att se till flera olika lagar. Bestämmelsen i IDL skiljer sig från originalet i Köpenhamnkonventionen i vad gäller formen för återkallelse av testamente. Formen för återkallelse av testamente har utvidgats i den nya regleringen genom att återkallelsen även är giltig om den motsvarar bestämmelserna i lagen på den ort där återkallelsen skedde. Återkallelse enligt ursprungsbestämmelsen skulle enbart bedömas enligt hemvistprincipen eller nationalitetsprincipen.

Rätten att upprätta samt att återkalla testamente stadgas i 10 § NDL men innehåller inte lika många alternativ vad avser tillämpliga lagar som 9 § i NDL. Rätten bestäms av lagen i det land där testatorn hade hemvist då upprättandet eller återkallandet av testamentet utfördes. Om upprättandet och återkallelsen av testamentet inte är giltigt enligt hemviststatens lag ska det ändå anses giltigt om det är giltigt enligt hemlandets lag och testatorn inte hade haft hemvist i hemviststaten i mer än fem år. Femårsbestämmelsen tillkom av den anledning att de nordiska ländernas lagar går isär i fråga om när en person ska ha rätt att upprätta och återkalla testamente.²⁶ Lagstiftaren ville genom bestämmelsen ge en testator som enligt lagen i sitt hemland hade rätt att upprätta och återkalla ett testamente möjlighet att även göra så då han nyligen flyttat från ett nordiskt land till ett annat.²⁷

Den tredje bestämmelsen som avser giltighet av testamente eller dess återkallelse är 11 § NDL som reglerar ogiltigheten av testamente på grund av testatorns sinnessillstånd eller på grund av svek, villfarelse, tvång eller annan otillbörlig påverkan. Lagvalsregleringen motsvarar den i 10 § NDL, undantaget femårsbestämmelsen, och stadgar att det avgörande är var testatorn hade hemvist då han upprättade eller återkallade testamentet. I fråga om bevakning eller klander av testamente efter en person som vid sin död hade hemvist i Sverige ska svensk lag tillämpas under förutsättning att personen var medborgare i någon av de övriga nordiska länderna, 12 § NDL.

²⁵ Haagkonvention av den 5 oktober 1961 rörande lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden.

²⁶ NJA II 1935, s. 380.

²⁷ NJA II 1935, s. 380.

Arvsavtal är ett avtal som träffas under arvlåtarens livstid. Avtalet reglerar framtida arvsrätt. En arvinge kan i ett arvsavtal avsäga sig sin rätt till arv. Arvsavtal kan även utsträcka en persons arvsrätt eller bevilja en person arvsrätt som inte tidigare hade en sådan rätt. Avtalet blir giltigt först då någon av parterna i avtalet avlider. Arvsavtal om tredjemans kvarlåtenskap är i de flesta fall ogiltigt. En arvinge kan exempelvis avsäga sig sin arvsrätt i ett arvsavtal till förmån för någon annan. Ytterligare ett exempel på varför man kan vilja ingå ett arvsavtal är för att försäkra sig om att en släktgård som tidigare gått i arv men som förvärvats av en utomstående, vid arvlåtarens frånfalle ska tillfalla de ursprungliga ägarna av gården mot eller utan vederlag.

För att bedöma tillämplig lag i fråga om bindande verkan av arvsavtal som ingås med arvlåtaren före dennes död ska ses till arvlåtarens hemvist vid tidpunkten för rättshandlingens upprättande, 13 § 1 st. NDL. För att hemviststatens materiella lag ska bli tillämplig krävs att arvlåtaren vid tidpunkten för sin död var medborgare i någon av de nordiska länderna.

2.1.4 Partsautonomi

I NDL finns viss möjlighet att avtala om vilken lag som ska vara tillämplig på rättsförhållandet. Huvudregeln i 1 § NDL är att hemviststatens lag ska tillämpas vid avgörande om vem som har rätt till att taga arv. Andra meningen i samma paragraf ger uttryck för en så kallad elektiv lagvalsregel. En elektiv lagvalsregel innebär att även utländsk materiell rätt kan vara tillämplig men för att så ska bli fallet krävs att någon av parterna yrkar på detta.²⁸ En elektiv lagvalsregel kan även utgöra det motsatta förhållandet genom att den då utländsk lag ska tillämpas kan ges möjlighet för en part att yrka på att svensk lag i stället ska tillämpas på rättsförhållandet.²⁹

1 § 2 men. i NDL är dock begränsad i så mån att enbart hemlandets lag, *lex patriae*, är valbar. Om den avlidne med medborgarskap i ett annat land än sin hemviststat inte hade haft hemvist i det nordiska landet under minst 5 år får arvinge eller testamentstagare yrka på att lagen i den avlidnes hemland ska tillämpas avseende rätt till arv i stället för hemviststatens lag. Med hemland avses här det land där den avlidne var medborgare.³⁰ Arvinge eller testamentstagare kan alltså yrka att hemvistprincipen inte ska tillämpas i just detta fall. Den arvinge eller testamentstagare som yrkar att hemlandets lag ska tillämpas måste vara beroende av att denna lag tillämpas på så sätt att han får bättre rätt till kvarlåtenskapen enligt den yrkade lagen.³¹

Bestämmelsen i 1 § 2 men. NDL härstammar från att de nordiska ländernas lagar skiljer sig åt och att det tar tid innan en person lyckas bekanta sig med det nya landets traditioner. En avliden person kan ha haft för avsikt att hans kvarlåtenskap ska fördelas på ett

²⁸ Jänterä-Jareborg, Maarit, Svensk domstol och utländsk rätt. En internationellt privat- och processrättslig studie, Iustus förlag, Göteborg 1997, s. 127.

²⁹ Jänterä-Jareborg, Svensk domstol och utländsk rätt. En internationellt privat- och processrättslig studie, s. 127.

³⁰ Brattström, Singer, under medverkan av Jänterä-Jareborg, Rätt arv. Fördelning av kvarlåtenskap, s. 191.

³¹ NJA II 1935, s. 365.

visst sätt men lagen i det nya landet tillåter inte detta fördelningssätt. Det ansågs inte heller rätt att den nya lagen skulle leda till sämre förutsättningar för arvingarna än vad hemlandets lag gav dem.³² Arvingar och eventuella testamentstagare har efter arvlåtarens död sex månader på sig att yrka att hemlandets lag ska tillämpas i stället för hemviststatens, 3 § NDL. Efter denna tid har rätten till yrkande förfallit. Om arvsskiftet dock äger rum efter att dessa sex månader har förflutit har arvtagare samt testamentstagare rätt att framföra sitt yrkande senast vid den tidpunkt då arvsskiftet sker. Den som deltagit i arvsskiftet har efter att arvsskiftet ägt rum ingen möjlighet att yrka att hemlandets lag ska tillämpas. Den här bestämmelsen gäller utan undantag.

Den som yrkar att hemlandets lag ska tillämpas är också den som ska visa att förutsättningarna för att tillämpa denna lag är uppfyllda, 7 § NDL. Det är även upp till denna person att styrka det innehåll som finns i den lag som yrkats. Det är inte upp till domstolen att *ex officio* söka hemlandets lag utan denna ska presenteras av arvtagaren eller testamentstagaren som även ska presentera och styrka lagens innehåll. Här används *principen att utländsk rätt måste åberopas av en part* för att bli tillämplig. De förutsättningar som avses i 7 § NDL är de som framhålls i 1-4 §§ NDL för att dessa bestämmelser ska bli tillämpliga.³³ Exempel på detta är i vilket land personen var medborgare samt hade sin hemvist vid tiden för sin död. Anledningen till att denna bestämmelse har införts i NDL är att det i några av de nordiska länderna är en offentlig myndighet som håller i dödsbobebehandlingen och att det skulle bli för betungande för dessa att utreda vad det andra landets lag stadgar, speciellt då det finns risk för att de kan bli skadeståndsskyldiga vid eventuella fel.³⁴ Därför har man valt att i stället lägga denna bevisbörda på den som åberopar den utländska lagen.

En motsvarande bestämmelse till den i 7 § NDL finns i svensk materiell lag. I 35:2 2 st. Rättegångsbalken (1942:740) stadgas att det inför domstol inte behöver föras bevisning om vad som står i lagen utan att detta är något som domstolen själva känner till, jura novit curia. I 35:2 2 st. 2 men. RB finns dock en bestämmelse som lägger bevisbörda på parterna i det fall utländsk lag ska tillämpas på tvisten. I detta fall har domstolen rätt att uppmana parterna att bevisa vad som står i lagen och hur den ska tolkas. För svenskt vidkommande kan man därför säga att bestämmelsen i 7 § NDL är överflödig då motsvarande bestämmelse i RB är en allmän bestämmelse som alltid ska följas vid tvister i svenska domstolar. Vad det är för typ av bevisning som ska läggas fram avseende den utländska rätten framgår inte av bestämmelsen men här gäller principen om den fria bevisföringen.³⁵ Parterna kan lägga fram all den bevisning de anser relevant för att styrka lagens innehåll.³⁶

Någon längre gående rätt till partsautonomi vad gäller lagval finns inte i NDL. Viss partsautonomi finns för val av behörig domstol att upptaga en tvist om bodelning, 22 § NDL. Valfriheten är begränsad på så sätt att den enbart ger parterna möjlighet att fritt,

³² NJA II 1935, s. 358-359.

³³ NJA II 1935, s. 376.

³⁴ NJA II 1935, s. 364-365.

³⁵ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, s. 55.

³⁶ För mer information om 35:2 2 st. RB se Jänterä-Jareborg, Svensk domstol och utländsk rätt. En internationellt privat- och processrättslig studie.

men med ett antal begränsningar, välja domstol i ett annat nordiskt land än hemviststaten. Möjligheten att fritt välja tillämplig materiell lag finns inte i NDL. NDL ger dock arvinge eller testamentstagare rätt att, då tvist redan uppstått, yrka på att lagen i den avlidnes hemland ska tillämpas i stället för lagen i den avlidnes hemviststat.

En längre gående rätt till partsautonomi för bodelning finns däremot i NÄF. För ett sådant val av lag krävs att båda makarna är överens om valet. Makarna har rätt att avtala om att tillämplig lag ska vara lagen i det nordiska land där någon av dem hade hemvist eller var medborgare vid tidpunkten för avtalets ingående. Makarna har även rätt att avtala att lagen i det nordiska land där makarna senast hade hemvist samtidigt ska tillämpas, förutsatt att någon av makarna eller båda har etablerat hemvist i ett annat nordiskt land än det land där de etablerade hemvist då de ingick äktenskap, 3 § NÄF.

2.2 IDL - Utomnordiska lagvalsregler

2.2.1 Kort om IDL

Den svenska lagen IDL, som reglerar internationella förhållanden rörande dödsbon, reglerar bland annat vilka som har rätt till arv, hur stor andel varje person har i kvarlåtenskapen, olika frågor om testamente samt eventuell laglott. IDL är tillämplig på alla utomnordiska förhållanden, 3:4 1 st. NDL. IDL tillämpas i förhållande till alla länder utom de nordiska och i de fall då NDL inte är tillämplig, exempelvis på grund av att kriterierna om hemvist och medborgarskap inte är uppfyllda eller att det är fråga om området som inte är reglerade i NDL. För att se till de svenska lagvalsreglerna måste man börja med att bestämma om det internationella förhållandet är inomnordiskt eller utomnordiskt för att veta vilket regelverk man ska tillämpa för att fastställa tillämplig lag. NDL är speciell på så sätt att då kriterierna för dess tillämplighet är uppfyllda lagen alltid ska användas före IDL som är en allmän reglering. Den inomnordiska regleringen NDL är så att säga *lex specialis* inom sitt område och går före den utomnordiska regleringen IDL, som är *lex generalis*, då förutsättningarna för ett inomnordiskt förhållande är uppfyllt.³⁷

IDL trädde ikraft 1937 och är därmed en ålderdomlig lag. Detta märks tydligt på språket men även på att den inte är uppdaterad och anpassad till dagens samhälle. IDL härstammar inte från någon konvention utan är ett resultat av svensk lagstiftning. Ett undantag är dock 1:4 IDL som har sin grund i 1961 års Haagkonvention om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden. IDL har uppdaterats ett fåtal gånger genom åren men det är då enbart vissa bestämmelser som har varit föremål för uppdatering, långt ifrån alla.

³⁷ Brattström, Singer, under medverkan av Jänterä-Jareborg, Rätt arv. Fördelning av kvarlåtenskap, s. 186.

2.2.2 Nationalitets-, universalitets- och territorialitetsprincipen

Bestämmelser om lagvalsregler återfinns framförallt i 1 kapitlet i IDL. I IDL är det nationalitetsprincipen som är styrande vad gäller vilket lands lag som ska tillämpas på ett visst förhållande i fråga om rätt till arv. Enligt 1:1 1 st. IDL ska svensk lag tillämpas avseende rätt till arv då arvlåtaren var medborgare i Sverige. Var arvlåtaren hade hemvist vid sin död är utan betydelse då här enbart tas hänsyn till den avlidnes medborgarskap. Arv efter medborgare i andra länder ska bedömas enligt lagen i medborgarstaten.

För arvsrätt till fast egendom finns en särskild reglering, 1:2 IDL, som stadgar att lagen i det land där egendomen är belägen ska tillämpas i stället för svensk rätt. Bestämmelsen är dock begränsad och innefattar enbart visst slag av fast egendom för vilken särskilda regler tillämpas. De successionsrättsliga regler som framförallt avsågs från lagstiftarens sida var fideikommiss³⁸, stamgods och bondejord under särskild arvsföljd.³⁹ För övrig fast egendom som inte omfattas av kriterierna i 1:2 IDL ska arvsrätten avgöras enligt svensk rätt om arvlåtaren var svensk medborgare, 1:1 1 st. IDL.

Nationalitetsprincipen är även avgörande i paragraferna 8-10 i första kapitlet i IDL men skiljer sig åt vad gäller vid vilken tidpunkt man ser till medborgarskapet. I fråga om förskott på arv som arvlåtaren givit till en av arvingarna under sin livstid ska lagen i det land tillämpas där arvlåtaren var medborgare då rättshandlingen företogs, 1:8 IDL, alltså vid tillfället för gåvan. När IDL pekar ut lagen i ett annat land är det den materiella lagen i det landet som avses. Renvoi är inte tillåtet i svensk rätt.⁴⁰ Tillämplig lag för förverkande av rätt att taga testamente avgörs genom testatorns medborgarskap vid dödsfallet, 1:10 IDL. För rätten att överhuvudtaget ha behörighet att taga arv eller testamente är det även här medborgarskapet som är av betydelse och avgörande är medborgarskapet vid tiden för dödsfallet, 1:9 IDL. Det är inte arvlåtarens medborgarskap som är avgörande utan här står i stället arvtagarens medborgarskap i fokus. Det framgår inte av paragrafen men det borde vara tidpunkten för arvlåtarens död som är den avgörande för var arvtagaren är medborgare.⁴¹

I IDL använder sig Sverige av en kompromiss mellan universalitetsprincipen och territorialitetsprincipen för att avgöra vilken kvarlåtenskap som ska ingå i dödsboet. *Territorialitetsprincipen* innebär att hemviststaten alternativt medborgarstaten enbart får räkna in i dödsboet den egendom som finns inom statens gränser. All egendom som finns utanför den statens gränser tas om hand av den stat där egendomen finns och varje stat gör sin egen boutredning, bodelning samt arvsskifte avseende den kvarlåtenskapen.⁴² I de fall det inte finns någon enhetlig lagstiftning på området som använder sig av en gemensam princip kan samma egendom komma att delas två eller flera gånger.

Boutredning, bodelning och arvsskifte ska utföras i Sverige om arvlåtaren vid sin död hade hemvist i Sverige, och innefatta all egendom som arvlåtaren ägde vid sin död, även

³⁸ Fideikommiss är egendom som inte får säljas utan egendomen måste gå i arv.

³⁹ NJA II 1938, s. 211.

⁴⁰ Se avsnitt 2.1.2 för mer information om renvoi.

⁴¹ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, s. 245.

⁴² Karlgren, Kortfattad lärobok i internationell privat- och processrätt, s. 141.

sådan egendom som finns utanför Sveriges gränser, 2:1 1 st. IDL. Om arvlåtaren inte hade hemvist i Sverige vid sin död men var svensk medborgare och boutredning, bodelning och arvsskifte ska ske enligt svensk lag ska både egendom inom som utanför Sveriges gränser ingå i kvarlåtenskapen, 2:5 1 st. IDL. I dessa två bestämmelser använder sig Sverige av universalitetsprincipen för att avgöra vilken egendom som ska ingå i dödsboet. Nackdelen är som tidigare nämns att det krävs överenskommelser med de stater där de övriga tillgångarna är belägna så att de staterna inte befattar sig med kvarlåtenskapen.

Sverige använder sig även av territorialitetsprincipen i 2:2 IDL. Egendoms avträdande till förvaltning av boutredningsman ska ske enligt svensk lag även om den avlidne inte hade hemvist i Sverige men var medborgare här eller hade egendom i Sverige. Då egendomen har avträtts till förvaltning ska boutredning, bodelning och arvsskifte utföras av boutredningsman i Sverige. Att förfarandet ska ske i Sverige är dock inte utan undantag. Om egendomens värde är ringa krävs inte att egendomen avträds till förvaltning till en boutredningsman. Egendomen kan i sådana fall överlämnas till någon anhörig till den avlidne eller om den avlidne var utländsk medborgare kan egendomen lämnas till konsul i det landet, 2:3 2 st. IDL. I det fall boutredning, bodelning och arvsskifte förrättas i Sverige på grund av att egendomen finns inom Sveriges gränser ska förrättningen enbart omfatta den i landet befintliga egendomen, 2:6 IDL.

Lagstiftaren har alltså valt att tillämpa båda principerna. De signaler man sänder ut genom denna reglering är att andra stater inte ska befatta sig med egendom tillhörande avlidna personer med hemvist eller medborgarskap i Sverige samtidigt som Sverige ska ha rätt att befatta sig med all kvarlåtenskap som finns inom Sveriges gränser. Det finns dock möjlighet att få egendomen utlämnad till behörig förvaltare i landet där den avlidne var medborgare, 2:1 2 st. IDL, eller hade hemvist, 2:5 2 st. IDL.

Det bör noteras att bestämmelserna 2:1-2:6 i IDL inte är lagvalsregler utan behörighetsregler för att avgöra om Sverige har behörighet att utföra bodelning, boutredning samt arvsskifte. För att avgöra behörigheten ser man till om den avlidne hade hemvist, var medborgare samt om han hade egendom i Sverige vid sin död. Anledningen till att Sverige använder sig av en så bred behörighetsgrund är att man så långt som det är möjligt vill ”skydda svenska eller i Sverige bosatta dödsbodelägarer och borgenärens intressen”.⁴³ Tillämplig lag för boutredning och arvsskifte styrs av reglerna i första kapitlet IDL då reglerna i 2 kapitlet IDL enbart fastställer att svensk lag ska tillämpas på handläggningen av boutredning och arvsskifte och inte hänvisar till vilken lag som ska tillämpas på materiella frågor.

Tillämplig lag för bodelning regleras i stället i lagen (1990:272) om vissa frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden. Tillämplig lag på bodelning vid någon av makarnas bortgång ska vara lagen i det land där makarna etablerade hemvist vid äktenskapets ingående, 4 § LIMF, förutsatt att makarna inte avtalat om tillämplig lag enligt 3 § LIMF. I likhet med NÄF ska i det fall makarna, efter att de ingått äktenskap, flyttar till en annan stat lagen i det landet tillämpas förutsatt att de varit bosatta i landet i minst två år, 4 § 2 st. LIMF. Om båda makarna är medborgare i den nya staten eller tidigare haft hemvist där ska tvåårsregeln inte gälla utan lagen i det landet ska tillämpas direkt vid bosättningsstillfället.

⁴³ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, s. 240.

2.2.3 Testamente och arvsavtal

Behörighet att upprätta och återkalla testamente bedöms enligt nationalitetsprincipen. Lagen i det land där testatorn var medborgare då han upprättade eller återkallade testamentet ska tillämpas för att avgöra om upprättandet eller återkallelsen är giltig, 1:3 1 men. IDL. Ett testamente som vid upprättandet var giltigt ska ha fortsatt giltighet även om testatorn efter upprättandet mister sin testationshabilitet.⁴⁴ Om en testator upprättar ett testamente i stat X, vars lagstiftning ger testatorn rätt att återkalla testamentet, och sedan flyttar till stat Y, vars lagstiftning inte ger testatorn denna rätt, och testatorn därefter återkallar testamentet, ska återkallelsen trots lagstiftningen i stat Y vara giltig i Sverige till den del denna var giltig i stat X, 1:3 2 men. IDL. Lagstiftarens syfte med bestämmelsen var att en testator som en gång upprättat en rättshandling inte ska mista behörigheten att återkalla densamma enbart av den anledningen att han flyttar till ett annat land.⁴⁵ Omvänt borde gälla att i det fall testatorn vid upprättandet inte ägde testationshabilitet ska handlingen inte bli giltig av den anledning att testatorn byter nationalitet.⁴⁶

Nationalitetsprincipen används även när fråga är om testamentet på grund av sitt innehåll ska anses ogiltigt och avseende rättshandlingens giltighet på grund av testatorns sinnessillstånd. Testamentets giltighet till sitt innehåll innefattar bland annat vad testatorn har rätt att testamentera om i sitt testamente samt om det finns några begränsningar i testatorns testationsfrihet exempelvis på grund av laglottsskydd.⁴⁷ Vad gäller innehållet i testamente är det testatorns medborgarskap vid tiden för sin död som är avgörande, 1:5 IDL, medan det för ogiltighet av testamente eller dess återkallelse på grund av testatorns sinnessillstånd eller på grund av svek, villfarelse, tvång eller annan otillbörlig påverkan är avgörande var testatorn var medborgare vid upprättandet eller återkallelsen av testamentet, 1:6 IDL.

Lagvalsfrågan är av vidare karaktär vad gäller testamentets giltighet till formen. Här tillåts lagen i det land där testamentet upprättades, lagen i det land där testatorn hade hemvist eller var medborgare vid upprättandet av testamentet samt lagen i det land där testatorn hade hemvist eller var medborgare vid sin död, 1:4 1 st. IDL. Då 1:4 IDL bygger på en konvention är den tillämplig gentemot alla länder, så även de inomnordiska. Motsvarande bestämmelse gäller för återkallelse av testamente, 1:4 2 st. IDL. Formen för återkallelse av testamente ska anses giltigt om det är giltigt enligt någon av de lagar som är tillämpliga för testamentets giltighet till formen.

I fråga om bindande verkan av arvsavtal som slutits med arvlåtaren under dennes livstid ska tillämplig lag vara lagen i det land där arvlåtaren var medborgare då rättshandlingen företogs, 1:7 1 st. IDL. Nationalitetsprincipen används även i fråga om arvsavtal. Arvsavtal måste träffas med arvlåtaren under dennes livstid för att vara giltigt. Ett arvsavtal som slutits om arvlåtarens kvarlåtenskap under dennes livstid men där arvlåtaren inte är

⁴⁴ NJA II 1938, s. 213.

⁴⁵ NJA II 1938, s. 213.

⁴⁶ Karlgren, Kortfattad lärobok i internationell privat- och processrätt, s. 139.

⁴⁷ Brattström, Singer, under medverkan av Jänterä-Jareborg, Rätt arv. Fördelning av kvarlåtenskap, s. 203-204.

part i avtalet ska inte vara giltigt i Sverige, 1:7 2 st. IDL. Detta gäller oavsett om lagen i arvlåtarens medborgarstat anser att ett sådant avtal är giltigt. Bestämmelsen i 1:7 2 st. IDL är exempel på ett ordre-public⁴⁸ förbehåll innebärande att man inte kan sluta arvsavtal om tredje mans kvarlåtenskap så länge denne fortfarande är i livet.⁴⁹

2.2.4 Partsautonomi

Någon bestämmelse om partsautonomi finns inte i IDL. Valfrihet att välja tillämplig lag på arvet finns varken för arvlåtaren själv eller dennes arvingar eller testamentstagare. I det fall testatorn i sitt testamente uttryckligen valt vilken lag som ska tillämpas på arvet ska valet dock accepteras så länge det inte strider mot tvingande regler i den lag som annars skulle tillämpas.⁵⁰ Arvlåtaren har alltså inte full partsautonomi utan har enbart rätt att välja dispositiva regler i den valda lagen och kan inte avtala bort indispositiva regler i lagen i det land där denne är medborgare.

Det faktum att förarbetena till IDL ger arvlåtaren möjlighet att låta ett annat lands dispositiva bestämmelser gälla för testamentet står i överrensstämmelse med att testatorns vilja ska stå i centrum vid tolkning av testamente.⁵¹ Att det är medborgarstatens lag som ska tillämpas för att avgöra giltigheten av ett testamente ska enligt förarbetena till IDL inte hindra att man vid tolkningen av testamentet tar i beaktande den lag som testatorn uttryckligen valt i testamentet.⁵² I det fall testatorn bytt medborgarskap sedan testamentet upprättades bör bestämmelser i det land där han tidigare var medborgare särskilt tas i beaktande även om testatorn inte uttryckligen förordnat om detta.⁵³ Skälet bakom en sådan tolkning av testamentet är att testatorn vid upprättandet av testamentet kan ha utgått ifrån att dessa regler skulle komma att tillämpas på arvet efter denne.⁵⁴ Det kan även vara av vikt att beakta lagen i det land där testatorn hade hemvist då testamentet upprättades.⁵⁵

Någon reglering av partsautonomi finns som synes inte uttryckligen i lagen. Viss rätt för testatorn att välja tillämplig lag kan ändå vara för handen men med en begränsning till att testatorn enbart har möjlighet att välja ett annat lands dispositiva regler.

⁴⁸ Ordre public är en allmän princip som ofta finns med i många kollisionsrättsliga konventioner. Med svensk ordre public menas bestämmelser som är uppenbart oförenliga med grunderna för den svenska rättsordningen.

⁴⁹ NJA II 1938, s. 216.

⁵⁰ SOU 1936:24 Betänkande med förslag till lag om internationella rättsförhållanden rörande arv, testamente och boutredning m.m., s. 27 samt NJA II 1938, s. 215.

⁵¹ Se 11:1 1 st. ärvdabalken (1958:637) samt Jänträ-Jareborg, Maarit, Partsautonomi och efterlevande makes rättsställning. En internationell privat- och processrättslig studie, Iustus Förlag, Göteborg 1989, s. 308.

⁵² NJA II 1938, s. 215.

⁵³ NJA II 1938, s. 215.

⁵⁴ NJA II 1938, s. 215.

⁵⁵ NJA II 1938, s. 216.

3 Förslag till EU-förordning

3.1 Allmänt om arvsförordningen

3.1.1 Bakgrund

Lagstiftningen på arvsområdet ser olika ut i olika länder och någon gemensam lagvalsreglering eller materiell lagstiftning avseende arv finns inte, undantaget den nordiska lagvalsregleringen NDL. Den materiella lagstiftning som finns idag kan anses vara ett hinder mot den fria rörligheten inom EU.⁵⁶ Det här konstaterades redan vid toppmötet i Wien 1998 när EU:s stads- och regeringschefer träffades för att diskutera hur man på bästa sätt kunde genomföra bestämmelserna i Amsterdamfördraget om upprättande av ett område med frihet, säkerhet och rättvisa.⁵⁷ Målet som framställdes i Wien var att göra medborgarnas liv enklare genom att införa en överrensstämmelse av lagvalsreglerna inom EU och undanröja de hinder som då fanns inom arvsrätten.⁵⁸ Kommissionen fick efter mötet i Wien 1998 i uppdrag av rådet att lägga fram ett förslag till gemensamma regler på EU-nivå som skulle reglera behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar vad gäller arv och ett europeiskt arvsintyg.

Kommissionen började med att utforska hur rättsläget såg ut runt om i de europeiska länderna vad gäller behörighet, tillämpliga lag samt erkännande och verkställighet inom arvsområdet. Detta arbete genomfördes 2002. År 2005 gav EU-kommissionen ut en grönbok⁵⁹ som innehöll en problemställning samt en uppmaning till intresserade att yttra sig i frågan.

Kommissionen tillsatte en expertgrupp bestående av advokater och professorer under 2006 som utarbetade ett förslag till en förordning.⁶⁰ Förordningen har fått arbetsnamnet arvsförordningen och benämns så fortsättningsvis. Förslaget bygger på de cirka 60 remissvar som inkommit på grönboken.⁶¹ Först 14 oktober 2009 ansåg kommissionen förslaget vara tillräckligt genomarbetat och antog då förslaget. Förslaget ligger för närvarande hos Europaparlamentet och rådet för vidare behandling.

Enligt Bergquist kan man räkna med att förslaget träder ikraft tidigast 1 januari 2013. Han räknar med att den politiska behandlingen kan ta mellan två och tre år och att det därefter tar ytterligare ett år från det att Europaparlamentet och rådet har antagit det slutliga förslaget tills dess att det träder ikraft.⁶² En åsikt i expertgruppen⁶³ är att förord-

⁵⁶ Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar i samband med arv och om inrättande av ett europeiskt arvsintyg. KOM(2009) 154 slutlig, s. 3.

⁵⁷ EGT C 19, 23.1.1999 samt Bergquist, Ulf, EU-förslag om internationell arvsrätt, s. 36.

⁵⁸ EGT C 19, 23.1.1999, s. 10-11.

⁵⁹ Grönbok om arv och testamente KOM(2005) 65 slutlig.

⁶⁰ KOM(2009) 154 slutlig, s. 3.

⁶¹ KOM(2009) 154 slutlig s. 3.

⁶² Bergquist, EU-förslag om internationell arvsrätt, s. 36.

ningen kommer att träda ikraft men att det kommer att krävas vissa modifikationer av förslaget.⁶⁴ I den här framställningen är utgångspunkten att förordningen kommer att träda ikraft.

3.1.2 Syftet med arvsförordningen samt dess tillämpningsområde

En harmonisering av arvsregler ansågs vara nödvändig på EU-nivå.⁶⁵ Att harmonisera medlemsländernas materiella arvsregler ansågs inte vara möjligt utan att först harmonisera medlemsländernas internationellt privaträttsliga regler.⁶⁶ Som nämnts tidigare förflyttar sig personer i större utsträckning än förr över gränserna vilket leder till att arvsrätten kan försvåras om personen har anknytning till mer än ett land och varje land har olika materiella regler och lagvalsregler.

Förslaget till förordning inleds med en motivering där bland annat förordningens motiv och syfte framhålls. Syftet med förordningen är att ”ge personer som uppehåller sig i EU möjlighet att ordna upp sina arvsrättsliga förhållanden i förväg och att garantera en effektiv bevakning av rättigheter för arvingar, testamentstagare, övriga anhöriga samt fordringsägare i dödsboet.”⁶⁷

Förslagets tillämpningsområde bör sträcka sig så långt att det omfattar alla civilrättsliga frågor rörande arv. Överlåtelse av kvarlåtenskap i alla former ska ligga inom tillämpningsområdet oberoende av om det rör sig om överlåtelse genom testamente, arvsavtal eller genom legal arvsordning.⁶⁸ Att förordningen ska tillämpas på internationella förhållanden framgår inte tydligt av förslaget. Det får dock antas att så är fallet då det i ingressen i förslaget framhålls att förordningen ska skapa fri rörlighet för personer och underlätta den inre marknaden.⁶⁹ Europeiska ekonomiska och sociala kommittén, som av rådet i enlighet med artikel 304 i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt⁷⁰ rådfrågats om förslaget, har i sitt ändringsförslag yttrat att ett förtydligande på denna punkt bör införas i arvsförordningen.⁷¹ Förslagsvis kan förtydligandet införas i artikel 1 punkt 1 i arvsförordningen.

⁶³ Expertgruppen består av advokater och professorer som tillsattes av kommissionen för att utarbeta det förslag till förordning som står i fokus i denna uppsats med remissvaren som utgångspunkt.

⁶⁴ Bergquist, EU-förslag om internationell arvsrätt, s. 36 samt Frimston, Richard, Brussels IV: The draft succession (and revocation of wills) regulation, *Private Client Business* 2010, 2, s. 105-112.

⁶⁵ Grönbok om arv och testamente KOM(2005) 65 slutlig, s. 3.

⁶⁶ Grönbok om arv och testamente KOM(2005) 65 slutlig, s. 3.

⁶⁷ KOM(2009) 154 slutlig, s. 2.

⁶⁸ KOM(2009) 154 slutlig, premiss 8.

⁶⁹ KOM(2009) 154 slutlig, premiss 6.

⁷⁰ Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, konsoliderad version, EUT C 83, 30.3.2010.

⁷¹ Draft opinion CESE 220/2010, INT/511 Succession and the European Certificate of Succession. 114th meeting – 15 June 2010. Amendment tabled by Jorge Pegado Liz. European Economic and Social Committee.

Förordningen ska enligt förslaget enbart tillämpas i förhållande till domstolar i medlemsstaterna vad avser dess behörighet. Detta framgår av artikel 3 i arvsförordningen som stadgar att bestämmelserna som reglerar behörighet ska vara tillämpliga på alla domstolar i medlemsländerna. Bestämmelserna sträcker sig alltså inte till att avse domstolar i tredje land. Förordningens behörighetsregler gäller alltså enbart EU-medlemsstaterna emellan. Den domstol som är behörig att uppta en tvist ska tillämpa arvsförordningen för att avgöra vilket lands lag som ska tillämpas på tvisten.

Förslaget till förordningen har däremot ett universellt tillämpningsområde avseende lagvalsfrågan vilket stadgas i artikel 25 i arvsförordningen. Om lagvalsreglerna i förordningen pekar ut en lag i ett tredje land ska denna lag tillämpas på förhållandet trots att den inte är lagen i en EU-medlemsstat.

3.2 Hemvistbegreppet i artikel 16

3.2.1 Definition av begreppet hemvist i förslaget till arvsförordning

I förslaget till förordningen har man valt att tillämpa hemvistprincipen framför nationalitetsprincipen. Genom att enbart använda sig av en princip utökar man möjligheterna för allmänheten att förutse vilken lag som kommer att tillämpas på förhållandet. Anledningen till att man valt hemvistprincipen är att denna princip i största mån låter arvlåtarens intressen stå i centrum.⁷² Man vill ha en så nära anknytning som möjligt till arvlåtarens situation. Ytterligare en anledning är att arvlåtaren oftast har större delen av sin kvarlåtenskap i hemviststaten.⁷³ En fördel med att tillämpa hemvistprincipen för att fastställa tillämplig lag är att behörig domstol är domstolen i arvlåtarens hemviststat, se artikel 4 i arvsförordningen. Domstolen får härigenom i regel tillämpa sina egna materiella regler vilket är till stor fördel då domstolen känner sina egna regler bättre än utländska regler.

Enligt huvudregeln i artikel 16 i förslaget ska lagen i det land där den avlidne hade hemvist vid sin död vara avgörande. Hemvistbegreppet används i flera artiklar i förslaget men någon definition av begreppet ges inte. I artikel 2 i arvsförordningen uppställs olika definitioner av begrepp som används i förslaget men hemvistbegreppet är inte ett av dem.

I det inledande kapitlet till förslaget som innehåller motiveringar anförs att hemvistprincipen bland annat används i Haagkonventionen av den 1 augusti 1989 om tillämplig lag för arv vid dödsfall, en konvention som aldrig har trätt i kraft, och även i ett flertal av medlemsstaternas lagvalsregler.⁷⁴ Då man i förslaget hävdar att hemvistprincipen används även i andra regleringar skulle man kunna dra slutsatsen att hemvistbegreppet i förslaget ska tolkas i likhet med samma begrepp i medlemsstaternas olika lagvalsregler. En enhetlig tolkning av begreppet skulle genom detta förfaringssätt vara näst intill omöjligt då det inte kan förutsättas att alla medlemsstater definierar begreppet hemvist lika.

⁷² KOM(2009) 154 slutlig, s. 6 samt premiss 17.

⁷³ KOM(2009) 154 slutlig, s. 6 samt premiss 17.

⁷⁴ KOM(2009) 154 slutlig, s. 6.

Det är i sammanhanget intressant att se till andra internationellt privat- och processrättsliga EU-förordningar för att se hur hemvist har definierats i dessa och därifrån dra paralleller till denna förordning. Det kan antas att EU avsett att ha en enhetlig definition av begreppet hemvist i alla förordningar. I rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (Bryssel I) har man valt att låta nationell rätt vara avgörande för att fastställa hemvist för en fysisk person genom att hänvisa till nationell rätt i artikel 59. Det är domstolen där talan är väckt som ska tillämpa sin nationella rätt för att se hur den egna rättsordningen definierar begreppet.

Begreppet hemvist kan tolkas på olika sätt i de fall hänvisning görs till nationell lag för att tolka begreppet, beroende på i vilket land talan är väckt, vilket kan resultera i ett stort antal skiljaktiga definitioner inom EU. I Bryssel I-förordningen leder de olika definitionerna inte till någon konflikt eftersom i de fall en person anses ha hemvist i två olika stater ska dessa staters behöriga domstolar anses som konkurrerande.⁷⁵ Talan kan väckas vid den domstol som käranden anser mest lämpad att uppta målet till prövning.

Någon ledning från denna förordning till arvsförordningen ges knappast. Arvsförordningen hänvisar inte till nationell lag. Förordningen ställer inte heller upp någon autonom innebörd av begreppet hemvist. Autonom tolkning innebär att begreppet ska tolkas samstämmigt i alla medlemsstaterna. Den slutsats som kan dras är dock att hemvistbegreppet ska tolkas autonomt och inte enligt nationell lag. I det fall nationell lag skulle ha varit avsedd att tillämpas skulle detta ha framgått av förordningen. Genom rättspraxis inom EU samt av likhetsprincipen följer att de begrepp som inte i en EU-rättslig bestämmelse är hänvisade till nationell rätt ska tolkas självständigt och enhetligt i alla medlemsstater inom EU.⁷⁶ Vid tolkningen ska man se till sammanhanget och syftet med bestämmelsen.⁷⁷

Målet med lagvalsbestämmelserna i förordningen framgår framförallt av skäl 17 i förslaget och innebär att allmänheten ska ha möjlighet att förutse vilken lag som kommer att bli tillämplig på deras kvarlåtenskap. Den lag som blir tillämplig ska ha en nära anknytning till arvlåtarens situation.

⁷⁵ Pålsson, Lennart, Bryssel I-förordningen jämte Bryssel- och Luganokonventionerna, Domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av domar i privaträttsliga ämnen inom EU/EFTA-området, Norstedts Juridik, Vällingby 2008, s. 100.

⁷⁶ Se bland annat dom av den 18 januari 1984 i mål 327/82, Ekro BV Vee- en Vleeshandel mot Produktschap voor Vee en Vlees, REG 1984, s. I-107, punkt 11 samt Case C-98/07, Nordania Finans A/S and BG Factoring, ECT 2008, s. I-1281, punkt 17.

⁷⁷ Se bland annat dom av den 18 januari 1984 i mål 327/82, Ekro BV Vee- en Vleeshandel mot Produktschap voor Vee en Vlees, REG 1984, s. I-107, punkt 11 samt Case C-98/07, Nordania Finans A/S and BG Factoring, ECT 2008, s. I-1281, punkt 17.

3.2.2 Angränsande rättspraxis

Några rättsfall som reglerar hemvist i förordningen existerar inte av naturliga skäl. EU-domstolen har däremot definierat begreppet hemvist i en annan förordning, Bryssel II bis-förordningen⁷⁸. Förordningen reglerar domstols behörighet samt erkännande och verkställighet för äktenskapsmål och föräldraansvar. Både Bryssel II bis-förordningen och arvsförordningen är regleringar inom familjerätten. Viss ledning borde därmed kunna sökas, vad gäller begreppet hemvist, från praxis till Bryssel II bis-förordningen för att definiera hemvist i arvsförordningen. Att Bryssel II bis-förordningen reglerar behörighet och inte lagval borde här inte vara av betydelse då begreppet hemvist används i ett flertal förordningar och avsikten borde vara att begreppet ska tolkas autonomt genom hela EU-rätten. Ytterligare ett argument för att söka ledning i Bryssel II bis-förordningen är att arvsförordningen i likhet med Bryssel II bis reglerar behörighet och hemvistbegreppet ska ha samma innebörd genom hela arvsförordningen. Jämförelser mellan förordningarna ska dock göras med försiktighet eftersom behörighetsregler och lagvalsregler har olika syften och förordningarna kan skiljas åt då den ena reglerar enbart behörighet och den andra både behörighet och lagval.

Två mål används här för jämförelse. Det ena målet fastställer hemvist för barn i fråga om föräldraansvar och är ett rättsfall från EU-domstolen.⁷⁹ Det andra målet fastställer hemvist för en kvinna i fråga om äktenskapsmål och är ett rättsfall från the High Court i England.⁸⁰ Rättsfallet från England får anses vara av betydelse då det tolkar det EU-rättsliga begreppet hemvist i Bryssel II bis-förordningen. Det kan anses vara av intresse att se hur nationell domstol tolkar begreppet hemvist.

Enligt avgörandet från EU-domstolen är det av vikt att se till de faktiska omständigheterna i varje enskilt fall.⁸¹ För att avgöra ett barns hemvist ska man se till barnets fysiska närvaro i landet och till övriga omständigheter som kan visa på om vistelsen är tillfällig eller permanent. För att hemvist i ett visst land ska föreligga är det även av vikt att se till hur barnet har infunnit sig i landet både socialt och ur familjehänseende.⁸² Övriga omständigheter att se till är vistelsens varaktighet och regelbundenhet, syftet med flytten till medlemsstaten, barnets nationalitet, var barnet går i skola, hur dess språkkunskaper ser ut samt den sociala aspekten.⁸³

⁷⁸ Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000. Denna förordning benämns Bryssel II bis. Det finns två Bryssel II-förordningar, Rådets förordning (EG) nr 1347/2000 av den 29 maj 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar för makars gemensamma barn som benämns Bryssel II-förordningen samt den ovan benämnda Bryssel II bis-förordningen. Bryssel II bis har ersatt den tidigare Bryssel II förordningen.

⁷⁹ Dom av den 2 april 2009 i mål C-523/07, Korkein hallinto-oikeus mot Finland, REG 2009, s. I-00000.

⁸⁰ *Marinos v Marinos* [2007] EWHC 2047 (Fam); 2007 2 F.L.R 1018.

⁸¹ Dom av den 2 april 2009 i mål C-523/07, Korkein hallinto-oikeus mot Finland, REG 2009, s. I-00000, punkt 37.

⁸² Dom av den 2 april 2009 i mål C-523/07, Korkein hallinto-oikeus mot Finland, REG 2009, s. I-00000, punkt 38.

⁸³ Dom av den 2 april 2009 i mål C-523/07, Korkein hallinto-oikeus mot Finland, REG 2009, s. I-00000, punkt 39.

I rättsfallet från England framhölls att den avgörande faktorn för att utröna en persons hemvist ska vara platsen för dennes intressecentrum.⁸⁴ För att avgöra i vilket land de centrala intressena finns ska man se till de faktiska förhållandena i varje enskilt fall.⁸⁵ De omständigheter som kan vara av vikt att se till är var personen arbetar eller utbildar sig, var personen är född, platsen för dess känslosamma engagemang samt dess personliga och familjära intressen.⁸⁶ De olika faktorerna, de som presenterats ovan samt andra faktorer som kan bli relevanta, får vägas mot varandra för att fastställa personens hemvist. Någon generell regel om vilka faktorer som ska väga tyngre än andra finns inte utan här får en avvägning göras i varje enskilt fall.⁸⁷ En person kan enbart besitta hemvist i ett land åt gången och därför är det av vikt att avgöra i vilket land som personen har eller hade hemvist under den avgörande tidpunkten.⁸⁸

För att tillämpa detta på en arvlåtares situation kan det vara av vikt att se om vederbörande hade för avsikt att stanna i medlemsstaten och om så är fallet om han hade för avsikt att stanna i medlemsstaten under en längre tid. I förordningen är det arvlåtarens hemvist som är avgörande vilket innebär att då arvlåtaren inte längre är i livet kan det vara svårt att utröna arvlåtarens avsikt med flytten eller dess planer på att stanna i landet. I denna situation vore det i stället av intresse att se till de faktiska omständigheterna.

I motiven till arvsförordningen nämns i samband med begreppet hemvist ”där personen är stadigvarande bosatt”⁸⁹. En omständighet som därigenom är av intresse är om personen har en fast bostad i landet. En annan omständighet är om arvlåtaren har familj i landet eller om de är kvar i dennes hemland. Ytterligare en omständighet som kan vara av intresse är om personen arbetar i landet och om så är fallet om arbetet är tillfälligt eller permanent. Om personen bor i ett land och reser till ett annat för att arbeta ska dock platsen för arbetet i regel inte ses som en omständighet som ska räknas in i avvägningen.⁹⁰ En sammanvägning av dessa omständigheter ger för handen vilken medlemsstat som arvlåtaren hade närmast anknytning till vid sin död. Genom en sådan sammanvägning uppfylls även skälet att det ska vara enkelt för allmänheten att förutse var personen har hemvist och därmed vilken lag som kommer att tillämpas på kvarlåtenskapen.

3.2.3 Avslutande kommentarer

Det blir EU-domstolens uppgift att tolka innebörden av begreppet hemvist i den nya förordningen. Domstolen kan tänkas se till de omständigheter som presenterats ovan men kan även välja att framställa en egen definition av begreppet hemvist i den nya förordningen. Hur domstolen definierar begreppet hemvist återstår att se. Då rättspraxis på

⁸⁴ *Marinos v Marinos* [2007] EWHC 2047 (Fam); 2007 2 F.L.R 1018, punkt 81.

⁸⁵ *Marinos v Marinos* [2007] EWHC 2047 (Fam); 2007 2 F.L.R 1018, punkt 75 och 82.

⁸⁶ *Marinos v Marinos* [2007] EWHC 2047 (Fam); 2007 2 F.L.R 1018, punkt 81.

⁸⁷ *Marinos v Marinos* [2007] EWHC 2047 (Fam); 2007 2 F.L.R 1018, punkt 82.

⁸⁸ *Marinos v Marinos* [2007] EWHC 2047 (Fam); 2007 2 F.L.R 1018, punkt 79.

⁸⁹ KOM(2009) 154 slutlig, s. 6.

⁹⁰ *Marinos v Marinos* [2007] EWHC 2047 (Fam); 2007 2 F.L.R 1018, punkt 74.

området är knapphändig avseende vad som menas med hemvist inom den internationella privaträtten skulle man kunna dra slutsatsen att det inte i praktiken är svårt att fastställa en persons hemvist.

Tills dess att EU-domstolen, efter det att förordningen trätt i kraft, genom dom beslutar vilka omständigheter som är relevanta för att avgöra en persons hemvist är det upp till varje nationell domstol att avgöra var personen har hemvist för att fastställa tillämplig lag. Nationell domstol kommer troligtvis att tillämpa nationell rätt och nationella värderingar för att avgöra en persons hemvist. De nationella domstolar som troligtvis kommer ha svårast för att definiera begreppet hemvist i förordningen är de som i nationell rätt i dagsläget använder sig av nationalitetsprincipen för att fastställa tillämplig lag.⁹¹ Då Sverige har lagvalsregler som innefattar både hemvistprincipen och nationalitetsprincipen borde det inte vara några större svårigheter för svensk domstol att avgöra en persons hemvist.

Hur begreppet hemvist ska definieras och vilka omständigheter som kommer att ligga till grund för prövningen kommer att avgöras först den dag då en nationell domstol i någon av de europeiska länderna begär ett förhandsavgörande av EU-domstolen. EU-domstolen kommer då att tolka begreppet hemvist och deras dom ska sedan ligga till grund för hur begreppet hemvist i arvsförordningen ska tolkas av medlemsländerna.⁹²

⁹¹ Frimston, Brussels IV: The draft succession (and revocation of wills) regulation, s. 108.

⁹² För mer om hemvistbegreppet se Örtén, Kristina, Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden. En internationell privat- och processrättslig studie, Ak. avh., Iustus förlag, Uppsala 2006.

4 Arvsförordningens påverkan på svenska lagvalsregler

4.1 Hur påverkas den inomnordiska regleringen av arvsförordningen?

4.1.1 Arvsförordningens tillämpningsområde i förhållande till NDL

Den allmänna principen som råder i alla EU-medlemsstater är att EU-rätten har företräde framför medlemsstaternas nationella rätt.⁹³ Detta utgör en konsekvens som påverkar länderna då de väljer att ansluta sig till EU. Trots att den inomnordiska regleringen NDL tillhör nationell rätt kommer den fortfarande att äga tillämpning även efter det att förslaget har trätt ikraft. Artikel 45 i arvsförordningen innehåller en bestämmelse som reglerar förhållandet mellan förordningen och redan tillträdna konventioner. När det gäller konventioner som härstammar från multilaterala avtal så som NDL som tillträtts före förordningens ikraftträdande ska konventionerna ges företräde framför förordningen. I punkt två i samma artikel stadgas ett undantag från huvudregeln. Mellan de medlemsstater som har tillträtt konventionen ska förordningen ha företräde framför konventionen men inte mellan en medlemsstat och en icke-medlemsstat som har tillträtt konventionen.

I första punkten i artikel 45 stadgas att bestämmelsen inte ska påverka medlemsstaternas skyldigheter enligt artikel 351 i EUF-fördraget. Artikel 351 (före detta artikel 307) innehåller bland annat föreskrifter om att bestämmelser i konventionen inte får stå i strid med fördraget. Då både Sverige och Finland varit medlemmar av EU under en längre tid får antas att, i det fall det funnits bestämmelser i konventionen som står i strid med fördraget, dessa bestämmelser sedan tidigare ändrats så att de inte står i strid med fördraget. Artikel 351 i EUF-fördraget bör därmed inte aktualiseras i och med att förordningen träder ikraft. Övriga bestämmelse i artikel 351 i EUF-fördraget är utan betydelse för att NDL ska gå före förordningen.

För svensk del innebär detta att på de rättsförhållanden där Sverige och Finland är de stater som är inblandade ska EU-förordningen tillämpas då den står över konventionen enligt artikel 45 i arvsförordningen. I förhållande till icke-medlemsstaterna Norge och Island äger NDL fortsatt tillämplighet då NDL härstammar från en konvention som ingåtts före förordningens ikraftträdande. Vad gäller förhållandet till Danmark ska även här konventionen tillämpas då Danmark står utanför förordningen trots deras EU-medlemskap.

Danmark är genom särskilda protokoll undantaget från tillämpningen av avdelning V i tredje delen av EUF-fördraget.⁹⁴ De åtgärder som vidtas under denna avdelning om ett område med frihet, säkerhet och rättvisa i EUF-fördraget ska inte vara bindande för Danmark. Däribland innefattas förordningar som upprättas i enlighet med denna avdel-

⁹³ Dom av den 15 juli 1964 i mål 6/64 Flaminio Costa mot ENEL, REG 1964, s. I-211.

⁹⁴ Artikel 1 i Protokoll (nr 22) om Danmarks ställning i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, konsoliderad version, EUT C 83, 30.3.2010.

ning. Detsamma gäller för Storbritannien och Irland.⁹⁵ De två sistnämnda staterna har dock en ”opt-in”-klausul⁹⁶ i artikel 3 i protokollet som gör det möjligt för dessa stater att välja att delta i samarbetet för olika rättsakter som tillkommer under avdelning V i tredje delen av EUF-fördraget.⁹⁷ I protokollet med Danmark finns ingen sådan klausul och Danmark har därmed inte möjlighet att välja att ansluta sig till den nya förordningen då denna lyder under den aktuella avdelningen. Både Storbritannien och Irland har meddelat att de inte kommer att utnyttja sin ”opt-in”-klausul och kommer därför, såvitt kan bedömas idag, inte att tillämpa förordningen.⁹⁸

Då lagvalsreglerna i förordningen har en universell tillämpning enligt artikel 25 ska förordningen tillämpas även i de fall den pekar ut en lag i en icke-medlemsstat. Om lagvalsreglerna pekar ut en lag i icke-medlemsstaterna Norge eller Island ska denna lag alltså tillämpas på förhållandet trots att Norge och Island inte omfattas av förordningen i övrigt. Så är även fallet om lagvalsreglerna utpekar dansk materiell lag som tillämplig på förhållandet.

Förslaget till förordningen innehåller en bestämmelse om renvoi. Renvoi är inte tillåtet enligt artikel 26 i arvsförordningen. När förordningen pekar ut lagen i ett visst land som tillämplig på förhållandet är det detta lands materiella regler som avses och inte landets internationellt privaträttsliga regler. Frågan om förordningen ska innehålla en bestämmelse om renvoi har dock varit uppe för diskussion under arbetet med förordningen.⁹⁹ Om bestämmelsen om renvoi finns med den dag förordningen träder i kraft återstår att se.

⁹⁵ Artikel 1 i Protokoll (nr 21) om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, konsoliderad version, EUT C 83, 30.3.2010.

⁹⁶ Opt-in klausulen i artikel 3 i protokoll 21: ”Förenade kungariket eller Irland kan inom tre månader efter det att ett förslag eller initiativ har lagts fram för rådet i enlighet med avdelning V i tredje delen i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt skriftligen meddelade rådets ordförande att Förenade kungariket eller Irland önskar delta i beslutet om tillämpningen av en sådan föreslagen åtgärd, varefter den staten ska ha rätt att göra detta.”

⁹⁷ Artikel 3 i Protokoll (nr 21) om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, konsoliderad version, EUT C 83, 30.3.2010.

⁹⁸ Frimston, Bryssel IV: The draft succession (and revocations off wills) regulation, s. 105 samt House of Lords, European Union Committee, 6th Report of Session 2009-10, The EU’s Regulation on Succession, Report with Evidence, s. 38. Tillgänglig på <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200910/ldselect/lducom/75/75.pdf>, 2010.05.11.

⁹⁹ Europaparlamentets resolution med rekommendationer till kommissionen om arv och testamente (2005/2148(INI)) EUT C 314E av den 21.12.2006 s. 342-347, rekommendation 6 (om allmänna frågor som rör tillämplig lagstiftning).

4.1.2 Jämförelse mellan bestämmelser i arvsförordningen och NDL

Nedan görs en jämförelse mellan de bestämmelser i NDL som tidigare har behandlats under avsnitt 2.1 och de föreslagna bestämmelserna i förordningen för att se vilka ändringar som förslaget skulle innebära.

Huvudregeln i förordningen är att hemvistprincipen är avgörande för att fastställa tillämplig lag på rättsförhållandet vilket framgår av artikel 16 i förordningen. Både i NDL och i arvsförordningen är huvudregeln att hemvistprincipen används för att fastställa tillämplig lag. Till skillnad mot NDL delar inte förordningen upp arvet i olika delar för att bedöma lagvalet utan här är det enbart den avlidnes hemvist vid dödsfallet som är av betydelse.

Vid förslagets tillkomst framhölls att det finns flera nackdelar med ett uppdelat system och att man inom EU föredrar att i stället ha ett enhetligt system som reglerade hela den avlidnes kvarlåtenskap.¹⁰⁰ Genom ett enhetligt system undviker man situationer då den avlidnes kvarlåtenskap splittras upp och regleras av olika lagar avseende arvingars rätt att taga arv, fördelningen av kvarlåtenskapen och så vidare.

Vad som innefattas i begreppet arv framgår av artikel 2 i förordningen som innehåller olika definitioner. Arv ska innefatta all överlåtelse av egendom oberoende av om det gäller frivillig överlåtelse genom testamente alternativt arvsavtal eller om det är fråga om överlåtelse av kvarlåtenskap reglerad genom lag. Begreppet arv är avsedd att ges en självständig tolkning och ska omfatta alla typer av arv, framförallt arvsordning, boutredning och arvsskifte.¹⁰¹

Av förordningen framgår inte om all den avlidnes kvarlåtenskap ska innefattas i dödsboet oavsett i vilket land kvarlåtenskapen är belägen. Vad som framgår av artikel 16 i förordningen är att samma lag ska tillämpas på all kvarlåtenskap efter den avlidne. Universalitetsprincipen, innebärande att all den avlidnes kvarlåtenskap ska ingå i dödsboet oavsett i vilket land den finns, och territorialitetsprincipen, innebärande att enbart den kvarlåtenskap som finns inom landets gränser får tas med i dödsboet, borde därmed fortfarande vara aktuella även i förordningen då det inte stadgas vilken princip som ska tillämpas.

Antag att den avlidne har hemvist i en medlemsstat och samtidigt har en viss del av sin kvarlåtenskap placerad i en annan medlemsstat. Den lag som ska tillämpas på kvarlåtenskapen är lagen i det land där den avlidne hade hemvist vid sin död. Behörig domstol är domstol i den stat där den avlidne hade sin hemvist, artikel 4 i förordningen. Det är alltså hemviststaten som ska tillämpa hemviststatens lag på en eventuell arvsvist. Hemviststaten ska därmed tillämpa sin egen lag då den utför boutredning och arvsskifte. Bestämmelsen hindrar dock inte den medlemsstat där viss del av kvarlåtenskapen är belägen från att utföra boutredning och arvsskifte avseende den kvarlåtenskap som är belägen i den staten. Det enda den andra medlemsstaten behöver ta hänsyn till är att de ska tillämpa hemviststatens lag då de utför dessa förrättningar. Resultatet blir att samma kvarlåtenskap kan delas flera gånger fast i olika länder.

¹⁰⁰ KOM(2009) 154 slutlig, s. 6.

¹⁰¹ KOM(2009) 154 slutlig, s. 4.

För att lösa problemet med de olika principerna får man se till behörighetsreglerna i förordningen. Enligt artikel 4 i förordningen är det domstolen i den avlidnes hemviststat som ska vara behörig att pröva en tvist gällande kvarlåtenskapen efter den avlidne. Med behörig domstol avses även andra myndigheter i medlemsstaterna, artikel 3 i förordningen. Andra myndigheter är framförallt sådana myndigheter som har liknande funktioner som domstolarna eller som har fått liknande uppgifter tilldelade sig genom delegering, artikel 2 b i förordningen.¹⁰² Genom att se till skälen bakom förordningen framgår att avsikten är att den behöriga domstolen ska ha behörighet att skifta hela arvet.¹⁰³

Avsikten med förordningen borde genom denna förklaring vara att universalitetsprincipen ska gälla och att det därmed enbart är den domstol eller myndighet som har behörighet att upptaga tvisten som ska befatta sig med kvarlåtenskapen. Medlemsstaten inom vars territorium viss del av kvarlåtenskapen befinner sig ska därigenom överlämna kvarlåtenskapen för behandling av hemviststaten.

När det gäller samma principer i förhållande till tredje land är omfattningen av konsekvenserna större och problemet kvarstår i förhållande till tredje land. Förordningen tillämpas inte av en icke-medlemsstat då den enbart står över nationell rätt hos de länder som har anslutit sig till EU. Oavsett om förordningen tillämpar universalitetsprincipen är icke-medlemsstaten inte bunden av att följa detta. Icke-medlemsstater kan därigenom utföra egna bodelningar, bodelningar och arvskiften avseende egendom belägen i staten, förutsatt att deras nationella lag ger dem denna rätt, och dessutom tillämpa sin egen lag. Överenskommelser mellan medlemsstater och icke-medlemsstater kommer därmed att krävas även efter förordningens ikraftträdande för att sådana problem inte ska uppstå.

Förordningen avgör inte tillämplig lag för bodelning vid en arvlåtares död. Bodelning tillhör kategorin förmögenhetsförhållande mellan makar och faller utanför förordningens tillämpningsområde enligt artikel 1 punkt 3 d i arvsförordningen. Då bestämmelserna om bodelning i NDL framförallt är behörighetsregler och inte lagvalsregler borde bestämmelserna i NÄF, som enbart är lagvalsregler, fortsätta att tillämpas även efter förordningens ikraftträdande. Tillämplig lag för bodelning ska därmed även i fortsättningen som huvudregel vara lagen i det land där makarna etablerade hemvist då de gifte sig, 3a § NÄF och 9 § NÄF.

4.1.3 Testamente och arvsavtal

I motsats till NDL skiljer inte förordningen på tillämplig lag för legala arv och tillämplig lag för testamente. NDL använder olika kriterier för att fastställa tillämplig lag för formen för testamente och dess återkallelse, rätten att upprätta samt återkalla testamente och giltighet av testamente eller återkallelse på grund av testatorns sinnestillstånd. NDL använder sig även av olika principer för att avgöra tillämplig lag i fråga om testamente. Avgörande är var testatorn befann sig vid upprättandet, testatorns hemvist vid upprättandet eller återkallelsen samt testatorns hemvist eller medborgarskap vid sin död.

¹⁰² KOM(2009) 154 slutlig, premiss 11.

¹⁰³ KOM(2009) 154 slutlig, premiss 12.

Förordningen innehåller inte samma möjlighet av tillämpliga lagar. Precis som vid legala arvsfrågor ska testatorns hemvist vid tidpunkten för sin död vara avgörande för att fastställa den lag som ska tillämpas på förhållandet. Hemviststatens materiella lag tillämpas på förhållanden som rör behörighet att upprätta och återkalla testamente samt ogiltigheten av testamente på grund av testatorns sinnessillstånd eller på grund av svek, villfarelse, tvång eller annan otillbörlig påverkan.

Hemvistprincipen tillämpas inte på alla frågor rörande testamente utan det finns undantag. Förordningen ska ej tillämpas för att fastställa tillämplig lag när fråga är om formella giltighetskrav av testamentariska förordnanden.¹⁰⁴ I stället ska Haagkonventionen av den 5 oktober 1961 rörande lagkonflikt i fråga om formen för testamentariska förordnanden äga tillämpning. Haagkonventionen har ratificerats av Sverige och införts i materiell rätt bland annat genom bestämmelsen i 1:4 i IDL.¹⁰⁵ Då denna paragraf ska äga tillämpning även i NDL, genom hänvisning till IDL i 9 § NDL, kommer rättsläget på denna punkt inte att förändras i och med ikraftträdandet av förordningen. Bestämmelsen i NDL kommer tillämpas i förhållande till alla de nordiska länderna även fortsättningsvis. De stater som inte har ratificerat konventionen uppmanas av kommissionen att göra detta.¹⁰⁶

Syftet bakom att hemvistprincipen tillämpas på de flesta frågor avseende testamente är att skapa ett enhetligt system så att rättsförhållanden regleras av ett enda rättssystem.¹⁰⁷ Ett enhetligt system förhindrar i stor utsträckning att komplikationer uppstår. Testatorns testationsfrihet underlättas då han i sitt testamente kan innefatta all egendom, oavsett i vilken stat denna är belägen, utan att riskera att olika lagar tillämpas beträffande testamentet. Noteras bör dock att testatorn trots ett enhetligt system inte har rätt att testamentera bort sådan egendom som utgör arvinges laglott enligt nationell rätt.

För arvsavtal som slutits med arvlåtaren under dennes livstid görs undantag från huvudregeln i artikel 16 i förordningen. Tillämplig lag för arvsavtal regleras av artikel 18 i förordningen. Med arvsavtal avses i förordningen ett avtal som beviljar, ändrar eller undandrar en eller flera parter i avtalet rättigheter till ett framtida arv oavsett om det innefattar en motprestation eller inte. Definitionen av arvsavtal finns i artikel 2 i förordningen.

Avseende arvsavtal ska den lag tillämpas som skulle ha varit tillämplig på avtalet den dag som avtalet ingicks. Den tillämpliga lagen ska enligt artikel 18 punkt 1 framgå av förordningen. Vilken lag som här åsyftas framgår som synes inte av någon artikel i förordningen. Syftet med förordningen är som ovan nämnts att den tillämpliga lagen ska ha nära anknytning till arvlåtarens situation.¹⁰⁸ Genomgående genom förordningen tillämpas hemvistprincipen då denna tydligast representerar centrum för personens intressen. Den tillämpliga lag som avses i artikel 18 första punkten i förordningen borde därmed

¹⁰⁴ KOM(2009) 154 slutlig, premiss 19.

¹⁰⁵ Prop. 1973:175 om godkännande av konvention om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden, m.m.; given den 19 oktober 1973, s. 2.

¹⁰⁶ KOM(2009) 154 slutlig, s. 4.

¹⁰⁷ KOM(2009) 154 slutlig, s. 6.

¹⁰⁸ KOM(2009) 154 slutlig, premiss 17.

vara lagen i det land där den avlidne hade sin hemvist vid tidpunkten för upprättandet av arvsavtalet.¹⁰⁹ Europaparlamentets ställningstagande i deras resolution med rekommendationer till kommissionen var att tillämplig lag ska vara lagen i det land där arvlåtaren hade hemvist då avtalet upprättades.¹¹⁰ Ett förtydligande på denna punkt i förordningen vore dock önskvärt.

Om arvsavtalet är ogiltigt enligt lagen i arvlåtarens hemviststat vid upprättandet ska avtalet trots detta anses giltigt om det är giltigt enligt huvudregeln i artikel 16. Det är i sådana fall lagen i det land där arvlåtaren hade hemvist vid sin död som ska gälla framför lagen i det land där arvlåtaren hade sin hemvist vid upprättandet av avtalet.

Någon skillnad mot nu gällande rätt i NDL uppstår inte då även arvlåtarens hemvistort vid upprättandet är avgörande för att fastställa tillämplig lag i NDL. Förändringen från nuvarande rätt blir däremot möjligheten att tillämpa arvlåtarens hemvistlag vid dödsfallet i det fall avtalet inte är giltigt enligt hemviststatens lag vid upprättandet. Någon sådan motsvarande bestämmelse återfinns inte i NDL.

En annan bestämmelse som finns reglerad i förordningen men som inte har någon liknande motsvarighet i NDL är då ett arvsavtal reglerar flera personers kvarlåtenskap, se artikel 18 punkt 2. Ett sådant avtal är materiellt giltigt enbart om det är giltigt enligt lagen i en av personernas hemviststat och under förutsättning att arvsavtalet ingicks samma dag som dödsfallet inträffade. Om samma lag är tillämplig på flera av personernas kvarlåtenskap ska den lagen i stället tillämpas om avtalet kan anses ha närmast anknytning till denna lag.

Ytterligare en bestämmelse avseende arvsavtal som inte har någon motsvarighet i NDL är den i artikel 18 fjärde punkten som har till syfte att skydda arvingar. Huvudregeln i artikel 16 är att lagen i arvlåtarens hemviststat vid dödsfallet ska tillämpas på arvet. Arvlåtaren har även möjlighet att välja att tillämplig lag avseende arvsrätten ska vara lagen i det land där denne var medborgare. Bestämmelsen berörs i detalj under avsnitt 4.1.4. Tillämplig lag enligt artikel 18 får inte inskränka de rättigheter som en person, som inte är del av avtalet, har enligt dessa två lagar. De rättigheter som avses är laglottsrätt samt andra rättigheter som arvlåtaren inte får avtala bort.

Förändringarna avseende testamente i jämförelse med den inomnordiska regleringen i NDL är avsevärda. Möjligheterna till att få ett testamente giltigt enligt olika lagar har inskränkts i förordningen. Vad gäller arvsavtal är reglerna i stort desamma. Skillnaden ligger i stället i att regler har tillkommit i förordningen för tillämplig lag för arvsavtal.

4.1.4 Partsautonomi

Huvudregeln i förordningen är att lagen i arvlåtarens hemviststat ska tillämpas på arvet. Enligt förordningen har arvlåtaren även möjlighet att välja att en annan lag ska tillämpas på arvet efter denne. I artikel 17 i förordningen stadgas att det är tillåtet att låta arvsrätten styras av lagen i den stat där arvlåtaren är medborgare. Det är arvlåtarens medbor-

¹⁰⁹ Se Frimston, Bryssel IV: The draft succession (and revocations off wills) regulation, s. 110.

¹¹⁰ Europaparlamentets resolution med rekommendationer till kommissionen om arv och testamente (2005/2148(INI)) EUT C 314E av den 21.12.2006 s. 342-347.

garskap som är avgörande för lagvalet. Arvlåtaren har rätt att välja lagen i en medlemsstat eller i en icke-medlemsstat vilket innebär att både arvlåtare med medborgarskap i en medlemsstat som arvlåtare med medborgarskap i en icke-medlemsstat har rätt att välja tillämplig lag. Det råder här en viss partautonomi med begränsning till medborgarstatens lag. I det fall medborgarstatens lag ska tillämpas på arvet ska lagen tillämpas på hela arvet.¹¹¹ Det är inte möjligt att splittra arvet och tillämpa hemviststatens lag på en del, exempelvis den på den egendom som är belägen i hemviststaten, och medborgarstatens lag på en annan del av arvet. Bestämmelsen är utformad på detta sätt av rättssäkerhetsskäl så att egendomen inte splittras upp och orsakar svårigheter på grund av uppsplittringen.¹¹²

Medlemsstaternas rättsordningar innehåller i olika grad skyddsregler utformade för att skydda arvtagarnas rätt till arv, framförallt deras rätt till laglott. Medborgarstatens lag har i vissa fall ett mer omfattande skydd för arvingarna än vad hemviststaten har. Ett mål med förordningen är att rättshandlingar som är tillåtna enligt medborgarstatens lag inte ska inskränkas genom att det införs en förordning som tillämpar hemvistprincipen.¹¹³ Valmöjligheten för tillämplig lag har enbart utsträckts till medborgarstatens lag. Syftet är att arvlåtarens band med dennes ursprungsstat ska kunna behållas genom att möjlighet ges att hålla kvar vid lagen i hemlandet. En avvägning har gjorts mellan fördelarna med att få välja tillämplig lag, som att rättssäkerheten ökar och att de samtidigt blir enklare att förutse tillämplig lag och på så sätt underlätta arvsplaneringen, och det faktum att det krävs ett skydd för de anhöriga så att även deras rättigheter bevaras.¹¹⁴ Avvägningen resulterade i att valmöjligheten begränsades till en valbar lag, nämligen medborgarstatens.

Det är arvlåtaren som enligt artikel 17 första punkten har rätt att välja lagen i dennes medborgarskapsstat. Skillnaden i partsautonomi i jämförelse med NDL ligger i att det i NDL är arvinge eller testamentstagare som ska yrka att lagen i arvlåtarens hemland ska tillämpas. Någon motsvarande rätt för arvlåtaren att välja tillämplig lag finns inte i NDL. Ytterligare en skillnad mellan NDL och förordningen är att det enligt förordningen är medborgarstatens lag som är valbar medan det i NDL föreskrivs att hemlandets lag är valbar. Detta är enbart en terminologisk skillnad och i båda fall är det medborgarstatens lag som avses.

Valet av lag ska uttryckligen anges i ett förordnande om kvarlåtenskapen, se artikel 17 punkt 2 arvsförordningen. I de fall något förordnande inte finns eller att förordnandet inte är tillräckligt är förordnandet inte giltigt. I motiven till förordningen hänvisar man till testatorn som den som ska välja tillämplig lag.¹¹⁵ Denna hänvisning borde innebära att det förordnande om kvarlåtenskapen som avses borde vara i form av ett testamente. Vad gäller giltigheten av en ändring eller ett återkallande av en lagvalsklausul ska samma regler gälla som för en ändring eller återkallelse av ett testamentariskt förordnande.

¹¹¹ KOM(2009) 154 slutlig, premiss 17.

¹¹² KOM(2009) 154 slutlig, premiss 17.

¹¹³ KOM(2009) 154 slutlig, s. 6.

¹¹⁴ KOM(2009) 154 slutlig, s. 6 samt premiss 18.

¹¹⁵ KOM(2009) 154 slutlig, s. 6.

Här får ses till reglerna för ändring och återkallelse av testamente enligt den materiella lagen i medborgarstaten då det är denna lag som arvlåtaren valt för arvsrätten.

Arvlåtaren har även rätt att bestämma tillämplig lag för arvsavtal, se artikel 18 punkt 3 i arvsförordningen. Även för arvsavtal är partsautonomin begränsad till att enbart avse lagen i arvlåtarens medborgarskapsland. Då samma lands lag är valbar både i form av val genom testamente och också genom val i arvsavtal kan ingen lagvalskonflikt uppstå mellan dessa två förordnanden. För val av tillämplig lag för arvsavtal borde förordnandet ske i avtalet i stället för i testamentet.

I det fall arvlåtare har valt tillämplig lag för arvet före det att förordningen träder i kraft krävs att samtliga punkter i artikel 17 är uppfyllda för att valet ska vara giltigt även efter förordningens ikraftträdande, se artikel 50 punkt 2 arvsförordningen. Har arvlåtaren valt en annan lag än medborgarskapsstatens lag är valet inte giltigt enligt förordningen eftersom arvlåtaren enbart har möjlighet att välja medborgarstatens lag, se artikel 17 punkt 1 arvsförordningen. I fråga om vald lag för arvsavtal är förutsättningarna desamma. I arvsavtal om flera personers kvarlåtenskap får lagen i det land väljas där någon eller några av parterna är medborgare, se artikel 50 punkt 3 arvsförordningen. Om annan lag valts är valet ogiltigt enligt förordningen. Ytterligare en förutsättning för att lagval som gjort i testamente eller arvsavtal före ikraftträdandet av arvsförordningen ska fortsätta vara giltigt enligt förordningen är att valet uttryckligen ska anges i ett förordnande om kvarlåtenskapen, se artikel 17 punkt 2 arvsförordningen.

4.1.5 Avslutande kommentarer

NDL kommer att fortsätta tillämpas trots förordningens ikraftträdande. Dess tillämpningsområde kommer dock att begränsas genom att den enbart ska reglera förhållanden där både nordiska medlemsstater och nordiska icke-medlemsstater är inblandade. Förhållanden medlemsstater emellan kommer att regleras av förordningen.

Både förordningen och NDL använder sig av hemvistprincipen för att fastställa tillämplig lag på ett rättsförhållande. Någon större skillnad i förhållandet mellan de nordiska länderna kommer därför inte att uppstå den dag förordningen träder ikraft. En begränsning av tillämplig lag sker dock genom att enbart arvlåtarens hemvist vid dennes död används för att fastställa tillämplig lag för testamentet med ett undantag. Undantaget är möjligheten för arvlåtaren att välja lagen i sin medborgarstat som tillämplig lag. Enligt NDL kan även lagen i det land där en handling upprättades tillämpas. Några radikala ändringar är därmed inte aktuella.

4.2 Hur påverkas den utomnordiska regleringen av arvsförordningen?

4.2.1 Arvsförordningens tillämpningsområde i förhållande till IDL

Den utomnordiska regleringen IDL är en autonom svensk reglering vilket innebär att förordningen kommer stå över den nationella lagstiftningen då förordningen är en del av den suveräna EU-rätten. IDL kommer därmed helt att förlora betydelse på de områden som förordningen reglerar.

Förordningen har universell tillämpning, artikel 25 arvsförordningen, vilket innebär att tillämplig lag kan pekats ut även i en icke-medlemsstat precis som fallet var i IDL. Denna möjlighet begränsas alltså inte genom att förordningen blir tillämplig lagvalsreglering i stället för IDL som reglerade förhållandet till alla länder utom de nordiska, medlemsstat som icke-medlemsstat.

I det fall svensk domstol är behörig att pröva en tvist ska svenska lagvalsregler tillämpas för att fastställa tillämplig lag. Om förordningen träder ikraft är det denna som utgör svenska lagvalsregler i fråga om arv. Då förordningen har universell tillämpning ska lagen i det land som pekats ut tillämpas oavsett om det är lagen i en medlemsstat eller en icke-medlemsstat. Om behörig myndighet i stället är en icke-medlemsstat används inte förordningen för att fastställa tillämplig lag utan icke-medlemsstaten tillämpar sina egna nationella lagvalsregler. Vad gäller Storbritannien och Irland har de valt att inte utnyttja sin ”opt-in”-klausul.¹¹⁶ Storbritannien och Irland kan vid ett senare tillfälle välja att underrätta rådet om att de godtar åtgärden och i sådana fall ska förordningen gälla även i förhållande till Storbritannien.¹¹⁷ Tills ett sådant beslut tas ska Storbritannien och Irland även fortsättningsvis tillämpa sina nationella lagvalsbestämmelser. I det fall Storbritannien och Irland väljer att fortsätta stå utanför arbetet med förordningen kan det få konsekvenser genom att konflikter kan fortsätta att uppstå i det fall något land använder sig av nationalitetsprincipen. Vad gäller Danmark har de ingen möjlighet att tillämpa förordningen utan ska i stället tillämpa sina nationella lagvalsregler.

4.2.2 Jämförelse mellan bestämmelser i arvsförordningen och IDL

Nedan görs en jämförelse mellan de bestämmelser i IDL som tidigare har behandlats under avsnitt 2.2 och de föreslagna bestämmelserna i förordningen för att se vilka ändringar som förslaget skulle innebära.

Införandet av den nya förordningen medför en radikal skillnad i jämförelse med rättsläget enligt IDL. Den nuvarande lagvalsregleringen använder nationalitetsprincipen för att fastställa tillämplig lag på ett arvsförhållande. Det är lagen i det land där arvlåtaren var medborgare som ska användas för att fastställa vem som har rätt att taga arv efter den avlidne. Förordningen använder sig i stället av hemvistprincipen för att fastställa tillämplig lag på samma förhållande.

I likhet med IDL finns en bestämmelse i förordningen om att även lagen i det land där kvarlåtenskapen är belägen kan komma att tillämpas på förhållandet, se artikel 22 i arvsförordningen. För att lagen där kvarlåtenskapen är belägen ska bli tillämplig krävs att det är fråga om en viss typ av fast egendom, företag eller andra kategorier av tillgångar med särskilda syften i ekonomiskt, familjerättsligt eller socialt hänseende. Det är enbart vissa särskilda arvsrättsliga bestämmelser med särskilda syften i den andra lagen som

¹¹⁶ Frimston, Brussels IV: The draft succession (and revocation of wills) regulation, s. 105 samt House of Lords, European Union Committee, 6th Report of Session 2009-10, The EU’s Regulation on Succession, Report with Evidence. Tillgänglig på <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200910/ldselect/lducom/75/75.pdf>, 2010.05.11.

¹¹⁷ Artikel 4 i Protokoll (nr 21) om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, konsoliderad version, EUT C 83, 30.3.2010.

kan komma att tillämpas. Precis som i IDL bör denna bestämmelse tolkas restriktivt.¹¹⁸ Om en lagvalsbestämmelse innebär att fast egendom ska bedömas enligt andra bestämmelser än vad lös egendom eller laglotterna ska göra ska artikel 22 inte tillämpas i detta fall. Utöver denna bestämmelse innehåller förordningen ingen möjlighet att splittra kvarlåtenskapen och på varje del tillämpa olika lagar utan samma lag ska tillämpas på hela kvarlåtenskapen.

Både universalitetsprincipen och territorialitetsprincipen används i IDL för att avgöra vilken egendom som ska ingå i dödsboet. Som utretts under 4.1.2 är det universalitetsprincipen som används i arvsförordningen. I de fall en domstol eller annan myndighet i Sverige är behörig att utföra boutredning och arvsskifte ska all den avlidnes egendom ingå i dödsboet. I detta fall råder ingen skillnad mot förfarandet enligt 2:1 1 st. IDL. I det fall arvlåtaren har kvarlåtenskap i Sverige men behörig domstol eller myndighet att utföra boutredning och arvsskifte är domstol eller myndighet i en annan medlemsstat har Sverige inte längre någon rätt att befatta sig med den del av kvarlåtenskapen som finns inom Sveriges gränser.

Sveriges behörighet att utföra boutredning och arvsskifte för kvarlåtenskap som finns inom Sveriges gränser tas bort den dag förordningen träder i kraft. Att Sverige i IDL har en sådan bred behörighet har sin grund i att lagstiftaren så långt som möjligt vill skydda dödsbodelägars och borgenärs intressen. Detta skydd går förlorat i och med förordningens ikraftträdande. Sverige har inte längre samma möjlighet att skydda dödsbodelägare eller borgenärer efter arvlåtare som var medborgare i Sverige eller hade hemvist här då kvarlåtenskapen efter den avlidne enbart ska förrättas i det land där den avlidne var medborgare vid sin död. För bodelning kommer dock territorialitetsprincipen att behålla sin aktualitet. Bodelning ligger enligt artikel 1 punkt 3 d arvsförordningen utanför förordningens tillämpningsområde och bestämmelserna i IDL om svensk behörighet att utföra bodelning kommer därför att äga fortsatt tillämplighet även efter förordningens ikraftträdande.

Bestämmelserna i LIMF om tillämplig lag för bodelning kommer att fortsätta att tillämpas även efter förordningens ikraftträdande då bodelning faller utanför förordningens tillämpningsområde. Tillämplig lag ska därmed även fortsättningsvis vara lagen i det land där makarna tog hemvist då de gift sig. Bestämmelsen i 4 § 1 st. LIMF förutsätter att inget lagval har gjorts av makarna. Alternativt kan lagen i det land där makarna senare tagit hemvist tillämpas förutsatt att makarna varit bosatta i landet i minst två år. Om makarna tidigare varit bosatta i landet eller är medborgare där krävs inte att två år har gått sedan de bosatte sig där utan det landets lag blir tillämplig direkt.

Problem kan uppstå avseende kvarlåtenskap efter en person med hemvist i Sverige. Om kvarlåtenskapen finns i ett icke-medlemsland har det landet ingen skyldighet att följa förordningen. Icke-medlemsstaten kan därmed förrätta boutredning och arvsskifte avseende den kvarlåtenskap som finns inom icke-medlemsstatens gränser. Överenskommelse mellan staterna krävs för att en sådan situation inte ska uppstå.

¹¹⁸ KOM(2009) 154 slutlig, premiss 22.

4.2.3 Testamente och arvsavtal

För att fastställa tillämplig lag för testamente är det, precis som i fråga om rätt att taga arv, nationalitetsprincipen som är avgörande i IDL. Arvsförordningen använder sig i stället av hemvistprincipen för att fastställa tillämplig lag för testamente. Huvudregeln i artikel 16 i arvsförordningen är att arvlåtarens hemvist vid dödsfallet ska avgöra tillämplig lag. Den lag som blir tillämplig ska tillämpas på arvet vilket innebär att både testamentariskt arv och legalt arv regleras av den tillämpliga lagen, se artikel 2a arvsförordningen.

För behörighet att upprätta och återkalla ett testamente är det tidpunkten för upprättandet eller återkallelsen som är den avgörande enligt IDL, 1:3 1 men. IDL. I förordningen är det inte längre denna tidpunkt som är avgörande utan tidpunkten för arvlåtarens död. Detta är en väsentlig skillnad i förhållande till IDL då vare sig principen eller tidpunkten för att fastställa tillämplig lag är densamma. Någon motsvarande bestämmelse till 1:3 2 men. i IDL finns inte i förordningen. Om testatorn efter upprättandet av testamentet mister sin testationshabilitet på grund av att denne flyttar till en annan stat som inte ger testatorn behörighet att återkalla testamentet har testatorn enligt förordningen inte längre någon möjlighet att återkalla testamentet om inte den nya statens lag tillåter detta. En möjlighet som dock står testatorn till buds i detta fall är att i testamentet införa en lagvalsklausul om att lagen i det land där testatorn är medborgare ska tillämpas på arvet efter denne. En förutsättning är dock att lagen i medborgarstaten ger testatorn rätt att återkalla testamentet. Om så inte är fallet riskerar testatorn att mista sin behörighet att återkalla testamentet efter den dag denne flyttar till ett annat land. Detta är en inskränkning som kan vara av stor betydelse för testatorn.

Giltigheten av innehållet i testamentet samt ogiltighet av testamente eller återkallelse på grund av testatorns sinnessillstånd bedöms i IDL enligt nationalitetsprincipen. Tidpunkten för medborgarskapet skiljer sig dock åt i de båda fallen. Dessa två ogiltighetsgrunder faller in under förordningens tillämpningsområde. Därmed ska som huvudregeln hemvistprincipen tillämpas och den avgörande tidpunkten ska vara testatorns död för att fastställa tillämplig lag på förhållandet i arvsförordningen.

I överrensstämmelse med NDL kan tillämplig lag avseende formen för testamente eller dess återkallelse enligt IDL bedömas enligt flera staters materiella lag. Denna breda bedömningsgrad kommer att äga fortsatt tillämplighet även efter förordningens ikraftträdande då formen för testamente faller utanför förordningens tillämpningsområde.¹¹⁹

Haagkonventionen,¹²⁰ som 1:4 IDL härstammar ifrån, innehåller även regler om formen för återkallelse av testamente och därför förutsätts här att även formen för återkallelse av testamente faller utanför förordningens tillämpningsområde. Trots det fall att IDL inte kommer äga tillämpning den dag förordningen träder ikraft kommer bestämmelsen i 1:4 IDL fortsätta att tillämpas som lagvalsbestämmelse i Sverige på grund av att bestämmelsen härstammar från Haagkonventionen och denna konvention ska tillämpas av de medlemsstater som har ratificerat konventionen. Sverige är en av dessa stater.

¹¹⁹ KOM(2009) 154 slutlig, premiss 19.

¹²⁰ Haagkonventionen av den 5 oktober 1961 rörande lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden.

Formen för testamente eller dess återkallelse kommer därmed även fortsättningsvis avgöras av lagen i det land där rättshandlingen skedde. Testamentet eller återkallelsen ska även vara giltig till formen om det uppfyller förutsättningarna i lagen i det land där testatorn hade hemvist eller var medborgare vid upprättandet eller där testatorn hade hemvist eller var medborgare vid sin död, 1:4 IDL. Även fortsättningsvis kommer det vara tillräckligt att formkraven är uppfyllda enligt en av de alternativa materiella lagarna för att testamentet ska anses giltigt till formen.

Bindande verkan av arvsavtal ska enligt IDL bedömas enligt lagen i det land där arvlåtaren var medborgare då rättshandlingen företogs. Enligt arvsförordningen är det i stället arvlåtarens hemvist som är avgörande. Tidpunkten för avgörande av hemvist är dock densamma som för avgörande av medborgarskap i IDL det vill säga då avtalet upprättades. Arvsförordningen utökar dessutom möjligheterna för ett arvsavtal. Även om arvsavtalet är ogiltigt enligt lagen i arvlåtarens hemviststat vid tidpunkten för upprättandet ska arvsavtalet ändå anses giltigt om det är giltigt enligt lagen i arvlåtarens hemviststat vid dennes död, artikel 18 punkt 1 arvsförordningen. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i IDL.

Bestämmelsen i IDL om att arvsavtal som sluts om arvlåtarens kvarlåtenskap ska vara ogiltig om arvlåtaren själv inte är part i avtalet har ingen motsvarande reglering i arvsförordningen. Av definitionen av arvsavtal i artikel 2 c arvsförordningen framgår inte att arvsavtalet måste slutas med arvlåtaren. Arvsavtal om tredje mans kvarlåtenskap borde därmed vara tillåtet i de fall den materiella lagen i arvlåtarens hemviststat stadgar att sådana arvsavtal är giltiga.

Som berörts under 4.1.3 innehåller arvsförordningen en bestämmelse om arvsavtal som sluts om flera personers kvarlåtenskap. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i IDL. Förordningen fastställer enbart i detta fall att arvsavtal avseende flera personers kvarlåtenskap ska regleras av lagen i det land där arvlåtaren har hemvist, förutsatt att arvsavtalet ingås samma dag som dödsfallet inträffar, se artikel 18 punkt 2 arvsförordningen. Här poängteras även att avtalet endast är materiellt giltigt om det är giltigt enligt den lagen. Förordningen tillåter alltså inte arvsavtal avseende flera personers kvarlåtenskap i allmänhet utan pekar enbart ut den lag som ska tillämpas för att avgöra om nationell lag tillåter ett sådant avtal och om det i så fall är giltigt till formen. Om samma lag är tillämplig på flera av personernas kvarlåtenskap och avtalet enligt den lagen är materiellt giltigt ska den lag tillämpas till vilken avtalet har närmast anknytning.

Ytterligare en bestämmelse som inte har någon motsvarighet i IDL är den i artikel 18 punkt 4 arvsförordningen. Om personer som inte är parter i avtalet har vissa rättigheter enligt lagen i arvlåtarens hemviststat eller medborgarskapsland får den lag som kan bli tillämplig enligt artikel 18 i arvsförordningen inte inskränka dessa rättigheter. Tillämplig lag enligt artikel 18 är lagen i det land där arvlåtaren hade hemvist då avtalet upprättades, lagen i det land där någon av personerna i avtalet har hemvist då dödsfallet inträffar eller enligt den lag som är tillämplig på flera av personernas kvarlåtenskap till vilken avtalet har närmast anknytning.

4.2.4 Partsautonomi

Till skillnad från IDL innehåller förordningen en uttrycklig bestämmelse om att arvlåtaren har rätt att i ett förordnande om kvarlåtenskap välja vilken lag som ska tillämpas på arvet efter honom, se artikel 17 arvsförordningen. Valfriheten av lag är dock begränsad till att enbart avse medborgarstatens lag. Vid vilken tidpunkt som man ska se till medborgarskapet framgår inte av bestämmelsen. Det borde här vara medborgarstaten vid arvlåtarens död som är den avgörande tidpunkten eftersom att det enligt huvudregeln i artikel 16 i arvsförordningen är denna tidpunkt som är avgörande.

Förordningen ska ge arvlåtaren möjlighet att förutse vilken lag som kommer att tillämpas på kvarlåtenskapen efter denne och har även till syfte att underlätta för arvlåtaren att i förväg planera hur arvet ska fördelas.¹²¹ Att avgöra arvlåtarens medborgarskap genom att se till dennes medborgarskap vid dödsfallet kan försvåra för arvlåtaren att förutse tillämplig lag och att i förväg arvsplanera. Då arvlåtaren upprättar ett testamente och däri föreskriver att medborgarstatens lag ska tillämpas på arvet kan denna föreskrift få en annan innebörd i det fall arvlåtaren byter medborgarskap någon gång före sin död. Om det är lagen i arvlåtarens medborgarstat vid dennes död som ska anses vara den valda lagen kan detta komma att stå i strid med arvlåtarens vilja. Arvlåtarens vilja ska inom området arvsrätt vara av stor betydelse vid förrättande av arv.¹²² Så är även fallet i förordningen. Vid tolkning av testamente bör därför hänsyn tas till vilken stat arvlåtaren var medborgare i vid tidpunkten för upprättandet av testamentet.

Det mest fördelaktiga för testatorn skulle vara att tolka testamentet i ljuset av testatorns vilja och utgå ifrån att den valda lagen är lagen i arvlåtarens medborgarstat vid upprättandet av testamentet. Att enbart medborgarstatens lag är valbar enligt förordningen har sin grund i att man även valt att se till de anhörigas legala intressen och att dessa behöver skyddas.¹²³ Då man avgör medborgarstat bör man därför främst se till testatorns vilja men även till de anhörigas legala intressen.

Genom en sådan tolkning av bestämmelsen skiljer sig valbarheten av tillämplig lag i förordningen inte i så stora drag ifrån IDL. Trots att IDL inte har någon uttrycklig bestämmelse om valbar lag ska ett sådant val ändå anses giltigt om det finns uttryckt i ett testamente. Till skillnad mot IDL får testatorn enligt förordningen förordna om att medborgarstatens lag ska tillämpas på hela arvet och inte som i IDL där enbart dispositiva regler får avtalas bort genom förordnande om tillämplig lag.

För att valet av lag ska anses giltigt enligt förordningen krävs att det är uttryckt i ett förordnande om kvarlåtenskapen, se artikel 17 punkt 2 arvsförordningen. För testatorns del krävs att valet av lag är uttryckt i dennes testamente. Förordnandet kan även vara uttryckt i ett arvsavtal då arvlåtaren även avseende arvsavtalet har rätt att välja tillämplig lag på den kvarlåtenskap som ingår i avtalet, se artikel 18 punkt 3 arvsförordningen. Om ett sådant förordnande görs före det att förordningen träder ikraft kommer detta förordnande att vara giltigt även efter ikraftträdandet, artikel 50 punkt 2 och 3 arvsförordningen, under förutsättning att det uppfyller kraven i artiklarna 17 och 18 i arvsförordningen.

¹²¹ KOM(2009) 154 slutlig, premiss 17 samt s. 6.

¹²² KOM(2009) 154 slutlig, s. 6.

¹²³ KOM(2009) 154 slutlig, s. 6.

4.2.5 Avslutande kommentarer

Till skillnad från NDL kommer IDL i stora drag inte längre att tillämpas den dag förordningen träder i kraft. IDL är en svensk nationell lag som får stå tillbaka för förordningen då förordningen, om den träder i kraft, är en del av EU-rätten och därigenom har företräde framför nationell rätt.

Undantaget är att bestämmelsen i 1:4 i IDL som kommer att fortsätta att tillämpas även efter ikraftträdandet av förordningen då denna bestämmelse härstammar från en Haagkonvention som reglerar lagval för formkrav av testamente och återkallelse, ett område som faller utanför förordningens tillämpningsområde.

En väsentlig förändring sker den dag förordningen träder ikraft. I IDL är det genomgående nationalitetsprincipen som tillämpas med undantag av vissa bestämmelser om testamente som även använder andra anknytningar för att fastställa tillämplig lag. Förordningen tillämpar i stället hemvistprincipen för att fastställa tillämplig lag för arv. I motsats till IDL skiljer inte förordningen på legala arv och testamentariskt arv utan vid alla typer av arv är det arvlåtarens hemvist som är den avgörande anknytningen för att fastställa tillämplig lag.

I de fall arvlåtaren inte önskar den förändring som en övergång till hemvistprincipen innebär bör denne i sitt testamente föra in en lagvalsklausul om att lagen i dennes medborgarstat ska tillämpas på arvet efter denne. Arvtagaren har möjlighet att redan i dagsläget införa en lagvalsklausul av detta slag i testamentet. En lagvalsklausul som uppfyller kraven i artikel 17 i arvsförordningen kommer att vara giltig även efter förordningens ikraftträdande enligt artikel 50 punkt 2 arvsförordningen.

5 Slutsats

Ett förslag till EU-förordning avseende behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar i samband med arv och om inrättande av ett europeiskt arvsintyg har framarbetats av kommissionen och offentliggjordes i oktober 2009. Förslaget är enbart ett förslag och har inte trätt i kraft ännu. Den dag förslaget träder i kraft kommer detta att innebära väsentliga förändringar i den svenska internationella privaträtten.

Sverige använder sig i dagsläget av två lagar för att fastställa tillämplig lag på ett internationellt arvsförhållande. Den första lagen är den inomnordiska regleringen NDL. Lagen härstammar från en konvention som ratificerats av de nordiska staterna. EU-förordningen är en del av EU-rätten och står därmed över nationell rätt, vilket NDL är en del av. För att fastställa tillämplig lag på internationella arv ska förordningen, efter dess ikraftträdande, tillämpas på förhållanden mellan EU-medlemsstater. Till denna suveränitet följer ett undantag. Konventioner som slutits genom multilaterala avtal och som en eller flera medlemsstater har tillträtt när förordningen träder i kraft ska äga fortsatt tillämpning framför förordningen. I förhållanden medlemsstaterna emellan ska dock förordningen äga företräde. För Sveriges del innebär detta att i förhållande till Norge, Island och Danmark ska NDL användas för att fastställa tillämplig lag på ett internationellt arv och i förhållande till Finland ska arvsförordningen tillämpas. NDL vill även efter förordningens ikraftträdande behålla en stor del av sitt tillämpningsområde.

I likhet med NDL använder sig förordningen av arvlåtarens hemvist för att fastställa tillämpliga lag på ett internationellt arvsförhållande. Förordningen använder samma anknytningsfaktor för hela arvet. Det är arvlåtarens hemvist vid dödsfallet som är avgörande för att fastställa tillämplig lag. Skillnader mellan förordningen och NDL är inte så övergripande då även NDL tillämpar hemvistprincipen. Skillnaden ligger i att NDL tillämpar olika anknytningstidpunkter så som arvlåtarens död och upprättandet av ett testamente för att avgöra var arvlåtaren hade hemvist.

Hur man avgör var en person har hemvist framgår varken av NDL eller av förordningen. En generell definition av hemvist stadgas i den svenska nationella bestämmelsen IÄL som troligen ska anses styrande för att avgöra hemvist i alla nationella regleringar. För hemvist enligt förordningen söks ledning i liknade förordningar och rättsfall rörande dessa. Avgörande för att fastställa hemvist är att se till var personen har sin stadigvarande vistelse. Alla omständigheter av intresse ska tas med i avgörandet. En bedömning av omständigheterna får göras i varje enskilt fall.

I förhållande till länder som inte tillhör Norden tillämpas IDL för att fastställa tillämplig lag för internationella arv. IDL härstammar inte från någon konvention och mister därmed till stor del sitt tillämpningsområde då EU-förordningen står över nationell rätt. IDL ska enbart tillämpas avseende de områden som inte regleras av förordningen. Sådana områden är bland annat giltigheten av formen för testamente och dess återkallelse samt bodelning.

Skillnaderna mellan IDL och förordningen är väsentliga. IDL tillämpar nationalitetsprincipen för att fastställa tillämplig lag på ett internationellt arv medan förordningen tillämpar hemvistprincipen. Principerna är en avgörande faktor för vilken lag som ska tillämpas. En helt annan lag kommer därmed att tillämpas den dag som förordningen träder i kraft än vad som var fallet enligt IDL.

Förordningen innehåller en bestämmelse som ger arvlåtaren möjlighet att i förväg förordna om att lagen i dennes medborgarstat ska tillämpas på arvet efter denne i stället för lagen i dennes hemviststat. I det fall en svensk medborgare har hemvist i ett annat land men vill att svensk lag ska tillämpas på arvet efter denne även efter förordningens ikraftträdande uppmanas denna person att i ett testamente förordna att lagen i dennes medborgarstat ska tillämpas. Ett sådant förordnande är giltigt även efter det att förordningen träder i kraft.

Referenslista

Offentligt tryck

EU-tryck

Fördrag

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, konsoliderad version, EUT C 83, 30.3.2010.

Förordningar

Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område. EGT L 12, 16.1.2001, s.1-23

Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000. EUT L 338, 23.12.2003, s.1-29

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 593/2008 av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I). EUT L 177, 4.7.2008, s. 6-16

Andra dokument

Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar och officiella handlingar i samband med arv och om inrättande av ett europeiskt arvsintyg. KOM(2009) 154 slutlig (cit. KOM(2009) 154 slutlig)

Handlingsplan för att på bästa sätt genomföra bestämmelserna i Amsterdamfördraget om upprättande av ett område med frihet, säkerhet och rättvisa – Text av rådet (rättsliga och inrikes frågor) den 3 december 1998 EGT C 19, 23.1.1999 (cit. EGT C 19, 23.1.1999)

Grönbok om arv och testamente KOM(2005) 65 slutlig

Europaparlamentets resolution med rekommendationer till kommissionen om arv och testamente (2005/2148(INI)) EUT C 314E av den 21.12.2006 s. 342-347

Draft opinion CESE 220/2010, INT/511 Succession and the European Certificate of Succession. 114th meeting – 15 June 2010. Amendment tabled by Jorge Pegado Liz. European Economic and Social Committee

House of Lords, European Union Committee, 6th Report of Session 2009-10, The EU's Regulation on Succession, Report with Evidence. Tillgänglig på

<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200910/ldselect/ldecom/75/75.pdf>,
2010.05.11

Internationella överenskommelser

Konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge d. 6. febr. 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmyndarskap m.m., NJA II 1932 s. 376-476

1934 års Köpenhamnkonvention mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om arv, testamente och boutredning

Haagkonvention av den 5 oktober 1961 rörande lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden

Haagkonventionen av den 1 augusti 1989 om tillämplig lag för arv vid dödsfall

Svenska tryck

Propositioner

NJA II 1932 Konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmyndarskap m.m., s. 376-488

NJA II 1935 Nordisk konvention om arv, testamente och boutredning med därav föranledd svensk lagstiftning, s. 352- 422

NJA II 1937 Konvention med Schweiz om erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar med därav föranledd svensk lagstiftning, s. 1-33

NJA II 1938 Lagstiftning om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo

Prop. 1973:158 med förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap, m.m.; given i Stockholms slott den 6 september 1973

Prop. 1973:175 om godkännande av konvention om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden, m.m.; given den 19 oktober 1973

Offentliga utredningar

SOU 1936:24 Betänkande med förslag till lag om internationella rättsförhållanden rörande arv, testamente och boutredning m.m.

Rättsfall

EU

Dom av den 15 juli 1964 i mål 6/64 Flaminio Costa mot ENEL, REG 1964, s. I-211

Dom av den 18 januari 1984 i mål 327/82, Ekro BV Vee- en Vleeshandel mot Produktschap voor Vee en Vlees, REG 1984, s. I-107

Case C-98/07, Nordania Finans A/S and BG Factoring, ECT 2008, p. I-1281

Dom av den 2 april 2009 i mål C-523/07, Korkein hallinto-oikeus mot Finland, REG 2009, s. I-00000

Sverige

NJA 1939, s. 96

NJA 1977, s. 706

NJA 1983, s. 359

Övrigt

Marinos v Marinos [2007] EWHC 2047 (Fam); 2007 2 F.L.R 1018

Litteratur

Bergquist, Ulf, EU-förslag om internationell arvsrätt, Advokaten nr 9 2009 årgång 75 s. 36-37.

Bogdan, Michael, Svensk internationell privat- och processrätt, 7 uppl., Norstedts Juridik, Vällingby 2008

Brattström, Margareta, Singer, Anna, under medverkan av Jänträ-Jareborg, Maarit, Rätt arv. Fördelning av kvarlåtenskap, Iustus förlag, Västerås 2006

Frimston, Richard, Brussels IV: The draft succession (and revocation of wills) regulation, Private Client Business 2010, 2, s. 105-112.

Jänträ-Jareborg, Maarit, Partsautonomi och efterlevande makes rättsställning. En internationell privat- och processrättslig studie, Iustus förlag, Göteborg 1989

Jänträ-Jareborg, Maarit, Svensk domstol och utländsk rätt. En internationellt privat- och processrättslig studie, Iustus förlag, Göteborg 1997

Karlgren, Hjalmar, Kortfattad lärobok i internationell privaträtt, Gleerups förlag, Lund 1974

Pålsson, Lennart, Bryssel I-förordningen jämte Bryssel- och Luganokonventionerna, Domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av domar i privaträttsliga ämnen inom EU/EFTA-området, Norstedts Juridik, Vällingby 2008

Örtenhed, Kristina, Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden. En internationell privat- och processrättslig studie, Ak. avh., Iustus förlag, Uppsala 2006

Bilaga 1

Lag (1935:44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m.m.

Utfärdad: 1935-03-01

Arv och testamente. Oskiftat bo

1 § Hade dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare vid sin död hemvist här i riket, skall i fråga om rätt till arv efter honom svensk lag gälla. Där den döde icke vid dödsfallet sedan minst fem år här hade hemvist, skall dock lagen i hans hemland vinna tillämpning, såframt det yrkas av någon arvinge eller testamentstagare, vars rätt därav beror. Skulle enligt hemlandets lag arvet tillfalla staten, må ej sådant yrkande väckas.

2 § Bestämmelserna i 1 § om rätt till arv skola tillämpas också i fråga om rätt för efterlevande make att sitta i oskiftat bo, när bröstarvinge ej finnes, och på sådan rätt till bidrag till uppehälle och utbildning ur kvarlåtenskap som tillkommer arvinge eller efterlevande make. Detsamma gäller rätt för efterlevande make att ur boet uttaga egendom intill visst penningvärde. **SFS 1973:1195**

3 § Yrkande om tillämpning av hemlandets lag skall väckas inom sex månader från dödsfallet eller, om arvskifte äger rum efter utgången av sagda tid, sist vid arvskiftet. Sedan arvskifte skett, må ej i något fall den som deltagit i skiftet väcka sådant yrkande.

4 § Var den döde medborgare i fördragsslutande stat, vars lag tillägger efterlevande make rätt att, då bröstarvinge finnes, sitta i oskiftat bo, skall vad sagda lag därom innehåller tillämpas, där den döde ej sedan fem år hade hemvist här i riket. På rätten i den ort, där den döde hade hemvist, ankommer att, efter ansökan av den efterlevande, fatta beslut om hans övertagande av boet, att pröva fråga som eljest enligt den främmande lagen tillkommer särskild arvsdomstol (*skifterett*) eller annan myndighet, ävensom att, där jämväl den efterlevande har hemvist här i riket, förordna god man för tillsyn å boet efter vad därom är särskilt stadgat.

5 § Har genom beslut av myndighet i främmande fördragsslutande stat efterlevande make förklarats berättigad att sitta i oskiftat bo, och yppas sedermera här i riket fråga huruvida bodelning skall äga rum under makens livstid eller eljest om makens rätt i boet, varde, där maken är medborgare i fördragsslutande stat, frågan bedömd enligt lagen i den stat, där beslutet meddelades.

6 § *upphävd genom SFS 1973:1195*

7 § Den som enligt 1–4 §§ påkallar tillämpning av hemlandets lag skall, där det erfordras, visa, att förutsättningarna för sådan tillämpning äro för handen, så ock styrka innehållet av nämnda lag.

8 § Vid bodelning som avses i denna lag gäller, om inte något annat följer av 2 §, det som sägs i 2 a–4 och 6 §§ förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap. **SFS 2007:523**

9 § I fråga om formen för testamente och återkallelse av testamente efter den som vid sin död var medborgare i fördragsslutande stat och hade hemvist i sådan stat ha bestämmelserna i lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo motsvarande tillämpning. **SFS 1973:1195**

Bilagor

10 § Fråga om behörigheten att upprätta testamentet eller att återkalla detta skall bedömas enligt lagen i fördragsslutande stat, där testator hade hemvist vid den tid då åtgärden vidtogs. Hade han ej då sedan minst fem år hemvist i den staten, vare testamentet gällande jämväl om han enligt hemlandets lag ägde vidtaga åtgärden.

11 § Fråga om testamentets eller återkallelsens ogiltighet på grund av testators sinnessillstånd eller på grund av svek, villfarelse, tvång eller annan otillbörlig påverkan skall bedömas enligt lagen i den av staterna, där han hade hemvist vid den tid då åtgärden vidtogs.

12 § Hade medborgare i främmande fördragsslutande stat vid sin död hemvist här i riket, skall svensk lag vinna tillämpning i fråga om bevakning och klander av testamente efter honom.

13 § Fråga om bindande verkan av arvsavtal med arvlätare, som vid sin död hade hemvist här i riket, eller av gåva, som han för dödsfalls skull givit, varde, där arvlätaren vid sin död var medborgare i fördragsslutande stat, bedömd enligt lagen i den av staterna, där han hade hemvist då rättshandlingen företogs.

Detsamma gäller fråga huruvida egendom som arvinge bekommit av arvlätaren under dennes livstidskall anses såsom förskott å arvet.

14 § Där i fördragsslutande stat särskilda regler gälla angående viss arvinges rätt till fast egendom med tillbehör eller om arvlätares befogenhet att genom testamente förordna om sådan egendom till förmån för viss arvinge, skola nämnda regler lända till efterrättelse beträffande egendom i den staten.

I fråga om rätt att genom testamente träffa fideikommissariskt förfogande angående fast egendom eller eljest till förmån för ofödda förordna om sådan egendom gälle ock lagen i fördragsslutande stat, där egendomen är belägen. Å rätt att sålunda förordna om lös egendom har denna lag ej avseende.

15 § Efterlämnar medborgare i fördragsslutande stat, som hade hemvist här i riket, adoptivbarn, skall, där beslutet om adoption meddelats i sådan stat och innefattar förbehåll om rätt för adoptanten att förfoga över sin kvarlåtenskap, det förbehåll här i riket gälla.

16 § Fråga om förverkande av rätt att taga arv eller testamente eller om arvlösgörelse varde, där arvlätaren vid sin död hade hemvist här i riket, bedömd enligt svensk lag, ändå att han var medborgare i annan fördragsslutande stat.

17 § Beträffande preskription av rätt att taga arv eller testamente efter medborgare i främmande fördragsslutandestat, som vid sin död hade hemvist här i riket, skall svensk lag lända till efterrättelse.

Den dödes gäld

18 § Fråga om arvinges eller testamentstagares ansvarighet för gäld efter medborgare i fördragsslutande stat, som hade hemvist här i riket, eller för fullgörande av legat eller ändamålsbestämmelse enligt den dödes testamente varde bedömd efter svensk lag. Samma lag vare angående ansvarighet för fullgörandet av underhållsplikt, som ålåg den döde emot barn utom äkten-skap eller dess moder.

Bilagor

Boutredning, bodelning och arvskifte

19 § Vid boutredning, bodelning och arvskifte efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som vid sin död hade hemvist här i riket, skall förfaras i enlighet med svensk lag.

Har efterlevande make berättigats att sitta i oskiftat bo skall ock, såframt han är medborgare i fördragsslutande stat och vid sin död ägde hemvist här i riket, vid bodelning och arvskifte efter makarna förfaras enligt svensk lag. Detsamma gäller i fråga om bodelning, när denna skall äga rum under makens livstid och maken då har hemvist här i riket.

20 § Boutredning, bodelning och arvskifte, som avses i 19 §, skall omfatta all till boet hörande egendom, evad den finnes inom eller utom riket. **SFS 1937:83**

21 § I fråga om efterlevande makes rätt att vid bodelning, varom i denna lag är fråga, uttaga viss egendom varde svensk lag tilläpplad. Vad lagen i främmande fördragsslutande stat innehåller om rätt för efterlevande

make att i visst fall innehålla vad som vid bodelning tillskiftas arvinge skall ej äga tillämpning vid bodelning här i riket.

22 § Tvist om arv eller testamente efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, eller om hans efterlevande makes rätt att övertaga boet såsom oskiftat eller om fordran mot dödsboet skall upptagas av svensk domstol. Har genom beslut av myndighet i främmande fördragsslutande stat efterlevande make, som är medborgare i fördragsslutande stat, förklarats berättigad att sitta i oskiftat bo, och hade maken vid sin död hemvist här i riket, ankomme på svensk domstol att upptaga tvist om bodelning eller arvskifte efter makarna. Uppstår under makens livstid tvist om bodelning eller eljest om makens rätt i boet, och har maken då hemvist här i riket, varde ock tvisten upptagen av svensk domstol. Äro parterna ense om tvistens upptagande i annan fördragsslutande stat, lände det till efterrättelse, dock ej där boet är föremål för behandling av testamentsexekutor eller av domstol förordnad boutredningsman eller skiftesman, eller tvisten avser klander av bodelning eller arvskifte i sådant bo eller av testamente.

1935:0044

Denna lag träder i kraft den dag Konungen bestämmer men skall ej äga tillämpning, där arvlåtaren dött före ikraftträdandet, ej heller där efterlevande make suttit i oskiftat bo och den först avlidne maken dött före ikraftträdandet.

2007:0523

1. Denna lag träder i kraft den 1 december 2008.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande om makarnas äktenskap har upplösts eller makarna har beviljats hemskillnad före ikraftträdandet.

Bilaga 2

Lag (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande Dödsbo

Utfärdad: 1937-03-05

1 kap. Om arv och testamente

1 § Rätt till arv efter svensk medborgare varde, ändå att han ej hade hemvist i riket, bedömd enligt svensk lag. I avseende å arv efter medborgare i annat land gälle lagen i det landet.

Vad nu är sagt om rätt till arv skall äga tillämpning jämväl i fråga om arvinges rätt att utöver sin arvslottnjuta underhåll ur kvarlåtenskapen.

2 § Där i fråga om arvsrätt till visst slag av fast egendom med tillhör särskilda regler gälla enligt lagen å den ort där egendomen är belägen, lände den lagen till efterrättelse.

3 § Frågan om behörighet att upprätta eller återkalla testamente varde bedömd enligt lagen i det land, i vilket testator var medborgare då rättshandlingen företogs. Hade testator efter testamentets upprättandeblevit medborgare i annat land, enligt vars lag behörighet att återkalla testamente ej tillkom honom, vare återkallelse som därefter skett ändock här i riket gällande, där han enligt lagen i sitt förra hemland fortfarande varit behörig att återkalla testamentet.

4 § Testamente skall anses giltigt till formen, om testamentet uppfyller vad som i det hänseendet föreskrives i lagen på den ort där testamentet upprättades eller den ort där testator vid upprättandet eller vid sin död hade hemvist eller lagen i stat där testator vid upprättandet eller vid sin död var medborgare. Såvitt testamentet avser fast egendom skall det också anses giltigt till formen, om testamentet uppfyller vad som i det hänseendet föreskrives i lagen på den ort där egendomen finnes.

Första stycket har motsvarande tillämpning i fråga om återkallelse av testamente. Återkallelse skall

också anses giltig till formen, om återkallelsen i det hänseendet uppfyller vad som föreskrives i någon

av de lagar enligt vilka testamentet enligt första stycket var giltigt till formen.

Vid tillämpning av första eller andra stycket skall som testators hemvist räknas även främmande ort

där testator enligt lagen på den orten hade domicil. *SFS 1973:1194*

5 § Huruvida förordnande i testamentet är på grund av sitt innehåll ogiltigt varde prövat enligt lagen i

det land i vilket testator vid dödsfallet var medborgare; dock må i fråga om fast egendom med tillhör förordnande till förmån för ofödda ej hållas för giltigt, såvitt det strider mot lagen å den ort där egendomen är belägen.

6 § Enligt lagen i det land i vilket testator var medborgare vid tiden för testamentets upprättande eller

återkallande skall bedömas, huruvida rättshandlingen är ogiltig på grund av testators sinnestillstånd eller på grund av svek, villfarelse, tvång eller annan otillbörlig påverkan.

Bilagor

7 § Fråga om bindande verkan av arvsavtal med arvlåtaren eller av gåva för dödsfalls skull varde prövad enligt lagen i det land, i vilket arvlåtaren var medborgare då rättshandlingen företogs.

Har någon i fråga om rätt på grund av arv eller testamente efter den som ännu lever träffat avtal med annan än denne, varde det ej i något fall här i riket gällande.

8 § Har arvinge erhållit egendom av arvlåtaren under dennes livstid, varde frågan huruvida egendomen skall anses såsom förskott å arv bedömd enligt lagen i det land i vilket arvlåtaren var medborgare vid tiden för gåvan.

9 § Huruvida någon överhuvud äger behörighet att taga arv eller testamente varde prövat enligt lagen i det land i vilket han är medborgare.

10 § Fråga om förverkande av rätt att taga testamente varde bedömd enligt lagen i det land i vilket testator vid dödsfallet var medborgare.

11 § Efterlämnar utlänning här i riket egendom som enligt lagen i det land i vilket han var medborgareskulle tillkomma staten, kommun eller ock allmän fond eller inrättning, tillfalle egendomen allmänna arvsfonden.

12 § Bestämmelse i utländsk lag som är uppenbart oförenlig med grunderna för rättsordningen här i riket må ej här vinna tillämpning.

2 kap. Om boutredning och arvskifte

1 § Boutredning, bodelning och arvskifte efter den som vid sin död hade hemvist här i riket skola här förrättas såsom i lagen om boutredning och arvskifte sägs samt omfatta jämväl boets egendom i utlandet.

Sedan boutredning efter utländsk medborgare avslutats, må dock, där delägarna äro därom ense, bodelning och arvskifte ske enligt lagen i det land i vilket den avlidne var medborgare och egendomen för sådant ändamål omhändertagas av den som enligt nämnda lag är därtill behörig.

2 § Ändå att den avlidne ej hade hemvist här i riket, skall, där han var svensk medborgare eller här finnes egendom efter honom, vad i svensk lag är stadgat om egendoms avträdande till förvaltning av boutredningsman äga tillämpning och skall, där egendomen blivit sålunda avträdd, boutredning, bodelning och arvskifte, med iakttagande av vad nedan sägs, här äga rum enligt svensk lag.

3 § Finns det här i riket egendom efter någon som vid sin död inte hade hemvist här och har egendomen inte avträtts till förvaltning av boutredningsman enligt 2 §, skall anmälan om detta utan dröjsmål göras hos socialnämnden av den som har vård om egendomen eller annars av anhörig, medlem av det hushåll som den döde tillhörde, hyresvärd eller annan som är närmast till det. Då anmälan sker eller förhållandet på annat sätt blir känt, skall socialnämnden, om det behövs, ta hand om egendomen.

Är egendomen av ringa värde och består den huvudsakligen av kontanter, kläder och andra lösören för personligt bruk, får socialnämnden överlämna egendomen till anhörig till den avlidne eller, om denne var utländsk medborgare, till konsul för det land han tillhörde. Överlämnande får dock ske först sedan kostnaderna här i riket för den avlidnes uppehälle, vård och begravning har betalats. Överlämnande får inte ske, om det skulle medföra skada för någon rättsägare som är svensk medborgare eller som har hemvist här.

I annat fall än som avses i andra stycket skall socialnämnden göra anmälan till rätten, som då förordnar att egendomen skall avträdas till förvaltning av boutredningsman. Därefter gäller vad som sägs i 2 §.

SFS 1981:361

Bilagor

4 § Där egendom efter någon som vid sin död ej hade hemvist i riket avträdes till förvaltning av boutredningsman, må till boutredningsman ej utses dödsbodelägare eller annan vars rätt är av utredningen beroende och förvaltningen ej övertagas av delägare; och skall tiden för boupp-tecknings förrättande räknas från det egendomsavträde skedde.

5 § Då boutredning, bodelning och arvskifte efter svensk medborgare som ej hade hemvist här i riket förrättas enligt svensk lag, skall förrättningen omfatta jämväl boets egendom i utlandet.

På ansökan av boutredningsmannen eller efter hans hörande äge rätten, där den finner det kunna ske utan skada för rättsägare, förordna, att egendomen eller viss del därav må för boutredning, bodelning och arvskifte omhändertagas av den som är därtill behörig enligt lagen i det land där den avlidne hade hemvist. Innan sådant beslut meddelas, skola härvarande kända rättsägare erhålla tillfälle att yttra sig, såvitt det utan märklig tidsutdräkt kan ske. Vid beslutet må fästas det villkor att utredningskostnaderna gäldas och säkerhet ställes för att rättsägare som äro svenska medborgare eller här hava hemvist komma i åtnjutande av sin rätt i dödsboet. Upphör efter vad nu är sagt boutredningsmannens befattning med boet eller finner rätten, efter anmälan av boutredningsmannen eller dödsbodelägare, hinder möta mot förrättningen, varde boutredningsmannen entledigad.

6 § Vid boutredning, bodelning och arvskifte efter utländsk medborgare som ej hade hemvist i riket skall förrättningen omfatta allenast den här befintliga egendomen samt, förutom gäld varför den döde häftade till dem som äro svenska medborgare eller hava hemvist här i riket, allenast gäld som blivit hos boutredningsmannen av borgenären särskilt angiven.

Vad i 5 § andra stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning; dock att dödsboförvaltning som är anordnad i den avlidnes hemland skall framför dödsboförvaltning i det land där han hade hemvist äga omhändertaga egendomen. Har boutredningen slutförts här i riket, skall, där ej hinder möter mot bodelning och arvskifte i utlandet eller dödsbodelägare som är svensk medborgare eller här har hemvist yrkat, att bodelning och arvskifte här förrättas, befintligt överskott städse tillhandahållas dödsboförvaltning som nyss sagts. Handling som här upprättats över boutredning, bodelning och arvskifte skall i avskrift tillställas nämnda dödsboförvaltning.

7 § Då boutredning, bodelning eller arvskifte sker här i riket skall frågan om dödsbodelägarans ansvar för den dödes skulder bedömas efter svensk lag. *SFS 1981:361*

8 § I fråga om testamenstagares rätt vid boutredning och arvskifte som sker här i riket gäller svensk lag beträffande delgivning och klander av testamente.

Beträffande preskription av rätt att här i riket taga arv eller testamente skall svensk lag äga tillämpning.

SFS 1989:310

9 § Vid boutredning, bodelning eller arvskifte här i riket skall tagas i beräkning vad vid motsvarande förrättning efter den döde i annat land tillagts borgenär, efterlevande make, arvinge eller testamentstagare; och åligge det förty boutredningsmannen att söka anskaffa avskrift av boupp-tecknings-, bodelnings- arvskiftes- eller annan liknande handling som vid sådan förrättning där upprättats. I avvaktan på förrättning som nu sagts må med motsvarande åtgärd här i riket anstå, såvitt det ej länder rättsägare till märklig skada.

10 § Tvist om arv eller testamente eller om efterlevande makes rätt i dödsbo skall upptagas av svensk domstol, såframt den avlidne var svensk medborgare eller hade hemvist här i riket, så ock eljest där tvisten rör egendom som här i riket finnes.

Bilagor

Vad nu sagts gälle dock ej, såvitt tvisten rör egendom som enligt vad i denna lag stadgas utlämnats till utländsk dödsboförvaltning och genom dess försorg är föremål för utredning, bodelning eller arvskifte.

11 § Bodelning i anledning av makes död eller arvskifte, som ej, enligt vad förut i detta kapitel stadgas, skolat förrättas enligt svensk lag, skall äga giltighet i avseende å formen, om vid förrättningen förfarits enligt lagen å den ort där den ägt rum eller enligt lagen i det land i vilket den avlidne var medborgare.

12 § Har å utländsk ort bodelning i anledning av makes död eller arvskifte förrättats av myndighet eller av särskilt förordnad skiftesman eller tvist om sådan bodelning eller om arv eller testamente blivit av utländsk domstol avgjord, vare bodelningen, skiftet eller domen här i riket gällande under villkor att den avlidne vid sin död var medborgare i det land där bodelningen eller skiftet förrättades eller domen meddelades eller ock där hade hemvist;

bodelningen, skiftet eller domen ej avser egendom som här i riket var föremål för dödsbehandling eller här skolat undergå bodelning eller skifte;

bodelningen, skiftet eller domen vunnit laga kraft;

det genom bodelningen, skiftet eller domen träffade avgörandet, såvitt fråga är om egendom som vid dödsfallet fanns här i riket, ej grundats på lag vars bestämmelser i ämnet äro stridande mot den lag som skolat vinna tillämpning enligt vad i 1 kap. stadgas;

avgörandet icke är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen här i riket; samt,

då fråga är om tredskodom, part som uteblivit antingen personligen eller genom befullmäktigat ombud i tid fått del av stämningen i målet.

13 § Vill någon här i riket erhålla verkställighet å dom som i 12 § sägs, göre därom ansökan hos Svea hovrätt.

Sådan ansökan må ej bifallas utan att motparten haft tillfälle att däröver yttra sig. Finner hovrätten, att domen uppfyller de i 12 § för erkännande stadgade villkoren, förordne hovrätten om verkställighet; och gånge därefter domen i verket likasom domstols laga kraft ägande dom, med mindre Konungen, efter klagan över hovrättens beslut, annorledes förordnar.

14 § Har genom utrikesdepartementets försorg till riket överförts egendom som vid bodelning eller arvskifte utom riket tillagts någon som här vistas, får egendomen ej tagas i mät eller därå läggas kvarstad, medan den finnes i förvar hos departementet eller myndighet genom vars försorg den skall tillställas den enligt bodelningen eller skiftet berättigade. **SFS 1981:783**

15 § Boutredningsman må för utlämnande av egendom till utländsk dödsboförvaltning, för införskaffande av utredning som i 9 § sägs och för annat liknande ändamål anlita utrikesdepartementets förmedling. Där det av departementet äskas, vare han pliktig att nedsätta det belopp vartill kostnaden för åtgärden skäligen kan beräknas uppgå eller att för kostnaden ställa säkerhet som av departementet godkännes.

16 § Vad i detta kapitel sägs om svensk medborgare såsom dödsbodelägare, borgenär eller eljest rättsägare i dödsbo skall även gälla staten samt kommun, bolag, förening, annan samfällighet eller stiftelse här i riket.

17 § Om konsuls befattning med egendom som svensk medborgare efterlämnat utrikes förordnar Konungen.

3 kap. Särskilda bestämmelser

1 § Skall lagen i främmande stat tillämpas på grund av att någon äger medborgarskap där och finnes i den staten flera gällande rättssystem, bestämmes tillämpligt rättssystem enligt de regler som gälla i samma stat. I avsaknad av sådana regler tillämpas det rättssystem till vilket han har den närmaste anknytningen.

SFS 1973:1194

2 § Skall enligt vad i denna lag sägs utländsk lag lända till efterrättelse och är ej innehållet av den utländska lagen för rätten känt, äge rätten förelägga part att i sådant hänseende förebringa utredning.

Har Konungen förordnat huru underrättelse om innehållet av utländsk lag må av rätten sökas, vare rätten, då ej lagens innehåll förut är för rätten känt, pliktig att i sådan ordning därom söka underrättelse.

3 § Vid tillämpning av denna lag skall fordran å penningar som äro insatta i svensk bank så ock fordran hos försäkringsanstalt på grund av försäkringsavtal som tillhör anstaltens rörelse här i riket anses såsom här befintlig egendom. Lag samma vare om annan fordran hos gäldenär här i riket, där ej fordringen grundas å handling vars företeende utgör villkor för dess utkrävande och handlingen finnes utom riket.

4 § Om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare som hade hemvist här i riket, om kvarlåtenskap efter den som hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge samt om tillsyn i vissa fall å oskiftat dödsbo efter medborgare i Danmark, Finland, Island eller Norge gäller vad särskilt är stadgat.

Efter avtal med annan stat än nu är sagt äger Konungen i avseende å dödsbo efter den som var medborgare i fördragsslutande stat eller där hade hemvist stadga avvikelser från de i 2 kap. meddelade bestämmelserna.

1937:0081

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1937. Bestämmelserna i 2 kap. skola ej äga tillämpning i fråga om dödsbo efter den som avlidit före nämnda dag.